

ERDÉLYI GAZDA

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Megjelenik minden hó 15-én két iven és az egyfeli tagoknak ingyen küldetik meg. Nem tagok egész évre 2 forintal fizethetnek elő.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: az „Erdélyi Gazdasági Egylet” iftkári hivatalában (Kolozsvár, Belközép-u. 11. sz.) hová a lapot illető minden küldemények intézendők.

Hirdetések a legjutányosabb áron vétetnek fel.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az „Erdélyi Gazdasági Egylet” egy hónapja.
(1896. junius.)

Az augusztus és szeptemberben tartandó többrendbeli kongressusokra részben e hónapban megtétettek az előintézkedések. Több taggal vesz részt egyletünk a nagyjelentőségű nemzetközi (ideje: szeptember 17—20-ig) és a IV. orsz. magyar (szeptember 24—26-ig) gazdakongresszusokon, továbbá a kertészek (aug. 25-én), iparosok (szept. 21—23-ig) és méhészek (aug. 21—23-ig) kongresszusain is egy-egy taggal képviselteti magát. Ezen kiküldöttek nevei lapunk 5, 6. és 7. számában vannak közölve.

Az egylet irodája által beszerzett és ingyen kiosztott szakmunkák és füzetekből (lásd: »Erd. Gazda« 6. szám, 364. lap) juniusban 22 gazdatársunk kért, kiknek összesen több mint 500 példányban küldettek meg azok. Ezen akció — mint a fentebbiekből is látható — nagy mértékben előmozdítja a szakismeretek terjedését, a szakirodalom iránti érdeklődést.

Az »Erdélyi Gazda« az ezredévi kiállítás sajtópavillonjában és mezőgazdasági csarnokában, hol az »Ingyen mutatóványszám, gazdák részére« feliratu táblácskákkal ellátva kitétetett, május és junius hónapokban több száz példányban kelt el.

Új tagokul beléptek juniusban: Gr. László István, Nagy Dezső és Pülöp Ede évdíjas-, Szereday Aladár alapító-tagul.

Az egylet belétele juniusban a következő volt:

Ülés tartatott: egy igazgatóválasztmányi junius 25-én

Az ügykezelés adatai a következők: Iktatói szám június 30-án: 1428. Levonva ebből a májusi 1285 számot, marad e hónapra: 143 szám, melyből az érkezettekre 99 drb., a kiadottakra 44 drb esik. A 143 drbból volt ülési tárgy: 19. (Ebből miniszteri leirat és felterjesztés: 2 drb); utalványozás: 25; elnöki: 10; titkári: 33; »Erdélyi Gazdára« vonatkozó: 26; heremagtisztító raktári: 2; bizalmi: 1; ad acta: 27 drb.

A postakönyvek tanusítása szerint elküldetett az iroda által júniusban: 12 hivatalos és 146 portós levél. Ezen 158 küldemény 67 ügyben és ugyanannyi szöveggel iratott.

* * *

Igazgatóválasztmányi ülés. Az igazgatóválasztmány június 25-én tartotta rendes havi ülését.

Jelen voltak: *Szabó József*, elnök; *Br. Bánffy Ernő*, alelnök; *Macskásy Pál*; *SzereDAY Aladár*; *Gr. Lázár István*; *Réti János*; *Br. Mannsberg Sándor*; *Gyárfás Benedek*; *Tóth Zsigmond*; *Dr. Szentkirályi Akos*; *Dr. Szentkirályi Kálmán*; *ifj. Lészai Ferencz*; *Jakab László*; *Molnár Sándor*, egyl. jogtanácsos; *Csermák János*, pénztárnok; *Tokaji László*, titkár.

Az ülés megnyitása előtt *Tóth Zsigmond* az igazgatóválasztmány nevében *Szabó József* elnököt abból az alkalomból, hogy őt Ő felsége a *Ferencz József* rend középkeresztjével tüntette ki, meleghangú szép beszéddel üdvözölte. Beszéde folyamán egyletünk elnökének számos nagyfontosságú kezdeményezését, eredményes akcióját említette fel és a közpályán teljesített állandó, lankadatlan és önzetlen munkásságát méltatva, kijelenti, hogy ezen kitüntetésben a valódi munka, az igazi érdem megjutalmazását ünnepeljük.

Az üdvözlő beszédet követő lelkes éljenzés után az ünnepelt meghatva mondott köszönetet az ovációért a választmány tagjainak, kifejezván egyszermind azt is, hogy e kitüntetésben első sorban azon egylet működésének elismerését látja, melynek élén áll s épen azért továbbra is kéri a választmány tagjainak támogatását.

A májusi *pénztárforgalom* 5628 frt 86 kr. bevétel (múlt havi maradvánnyal együtt), 1337 frt 83 kr. kiadás és 4291 frt 03 kr. maradvánnyal — helybenhagyatott.

Az elnökség és titkári hivatal által eszközölt utalványozások jóváhagyatnak.

A földművelésügyi Miniszter leirata, melyben Kolozsmegye tenyészbika-szükséglete ügyében korábban beadott felterjesztésünkre válaszol és annak elintézését tudatja — tudomásul vétetik.

A »Magyar gazdák vásárcsarnok ellátó szövetkezetének« alapszabály-tervezete bemutatván, tekintettel a nagy távolságra, mely országrészünket ezen intézmény székhelyétől: a fővárostól elválasztja — egyelőre egyszerűen tudomásul vétetett.

Az »Orsz. Magyar Gazd. Egylet« megkeresésére, melyben — a *Tallán* Béla által készített s a gazdasági cselédekről és a munkás- és cselédbiztosítás rendezéséről szóló törvényjavaslat-tervezetekre vonatkozólag véleménynyilvánítást kér, ezen tárgyban véleményező bizottság választatott, melynek tagjai: *Gyárfás Benedek*, gr. *Lászar István*, *Vörös Sándor*, dr. *Szentkirályi Ákos*, *Tokaji László*, titkár.

A IV. orsz. gazdakongresszusra küldendő képviselőkül megválasztottak: *Szabó József*, egyl. elnök, *Br. Jósika Gábor*, *Gr. Bánffy György*, *Dr. Szentkirályi Ákos*, *Vörös Sándor* és *Tokaji László*, titkár.

Ugyanc bizottság bízott meg a gazdasági egyletek szövetségének újjalakításával kapcsolatos ügyek tárgyalásával is.

A sárosvármegyei gazdasági egyletnek a mezőgazdasági szeszgyártás érdekében a földművelésügyi Ministerhez intézett feliratára véleményező-bizottságba beválasztottak: ifj. *Br. Bornemisza Elemér*, *Béldi Tivadar*, *László László*, *Dr. Szentkirályi Kálmán*.

A kertészeti, ipari és méhészeti kongresszusokon az egyletet egy-egy tag fogja képviselni és pedig: *Ritter Gusztáv*, *Benigni Sámuel* és *Bodor László*.

Szükségesnek mutatkozván az egylet régi alapszabályainak újon való átdolgozása, ezen munkálat kivitelére megválasztottak: *Szabó József*, elnök, *Br. Jósika Gábor*, *Gr. Bánffy György*, *Dr. Szentkirályi Ákos*, *Vörös Sándor*, *Molnár Sándor* és *Tokaji László*, egyl. titkár.

A pályázat alatt állott gyakornoki, illetve heremágtisztító raktárfelügyelői állásra az igazg. választmány megbízásából az elnökség *Kibédy Zsigmond* végzett gazdászt nevezte ki. T—i.

Meghívó. Az erdélyi gazdasági egyesület igazgató-választmánya 1896. július hó 24-én (pénteken) d. u. 4 órakor ülést tart az egyesület hivatali helyiségében, melyre a tag urakat van szerencsénk meghívni. *Az Elnökség.*

Meghívó. Az erdélyi gazdasági egyesület lapfelügyelő-bizottsága 1896. július 31-én (pénteken) d. u. 4 órakor ülést tart az egyesületi helyiségben, melyre a tag urakat van szerencsénk meghívni. *Az Elnökség.*

MINISTERI INTÉZKEDÉSEK.

---

934. eln. Az 1895. VIII. t.-cz. alapján végrehajtott *mezőgazdasági statisztikai összeírás* eredményeinek feldolgozása már annyira előrehaladt, hogy az összeírás alapján kiderített tanulságos adatokat tartalmazó közlemények első kötetei még ez év folyamán vagy legkésőbb a jövő év elején meg fognak jelenhetni.

A mint az anyagnak felülvizsgálata és az eddig összeállított eredmények kétségtelenül bizonyítják, az összeírási munkálat egészben véve sikeresen hajtott végre s a nyert adatok pontosság és megbízhatóság tekintetében ki fognak elégíteni minden méltányos és jogos várakozást, a melyet ily nagy munkálat iránt támaszthatni.

Kivánatos azonban, hogy a tanulságok, a melyek a már oly régóta várva-várt agrárstatisztikából rendelkezésünkre fognak állani, minél általánosabban terjedjenek el s a művelt gazdaközönségnek valóságos közkinccsévé váljanak. Különösen kivánatos ez nálunk, a hol a mezőgazdaság egész közgazdaságunknak tulajdonképeni lét-alapját képezi.

Ennek előmozdítása végett egyrésztől gondoskodtam arról, hogy a mezőgazdasági statisztikai összeírás anyaga minél részletesebb és gazdagabb combinációkban dolgoztassék fel és tétessék közzé, másrészt intézkedtem az iránt is, hogy a nagy terjedelmű mezőgazdasági statisztikai közlemények úgy általában, valamint különösen a gazdaközönség részéről minél csekélyebb anyagi áldozat árán legyenek megszerezhetők.

A mezőgazdasági statisztikai összeírás eredményei 5 testes kötetben fognak megjelenni, melyek közül az első a főbb eredményeket községenként tartalmazza, a második egy kimerítő gazda

czimtárat foglal magában mindazon gazdaságokról, melyek 100 kat. holdat meghaladnak, a harmadik az 1895. évi aratás és szüret eredményeiről számol be, a negyedik az összeírás alkalmával az egyes gazdaságokról tudakolt részletes adatokat a birtoklás jogcíme és a gazdaságok nagysága szerinti kettős combinációban fogja nyújtani, végre az ötödik kötet a községek, járások és vármegyék általános gazdasági viszonyait megvilágító adatokat s a levont tanulságokat fogja tartalmazni.

A mindössze körülbelül 840 folio ívnyi terjedelemre rugó s erős vászonkötésben megjelenő munkának előfizetési árát, hogy a műnek minél általánosabb elterjedését tegyem lehetővé, 20 frtnyi mérsékelt összegben állapítottam meg; a gazdasági egyesületek és körök, továbbá a vármegyei járási mezőgazdasági bizottságok javára pedig még további 50%-os mérséklést engedélyeztem, minék következtében ezen egyesületek, körök és bizottságok, valamint azok tagjai is mind az 5 kötetet 10 frtnyi áron szerezhetik meg.

Felkérem tehát czimet, hogy az 1895. VIII. t.-cz. alapján végrehajtott mezőgazdasági statisztikai összeírás tanulságos eredményeink hasznosítására irányuló törekvésemben engem hazafias készséggel támogatni s e végből befolyásával oda hatni sziveskedjék, hogy az összeírás eredményeiről kiadandó statisztikai közlemények, melyekre nézve az országos m. kir. statisztikai hivatal által legközelebb szétküldendő előfizetési felhívás nyújt tüzetesebb tájékoztatást, minél általánosabban elterjedjenek.

Kelt Budapesten, 1896. évi június hó 22-én.

Darányi.

A kis- és nagy gazdaság közötti verseny a mezőgazdaságban.

Az elmúlt évek folyamán történt gazdasági átalakulások következtében mindinkább nagyobb és nagyobb tért foglal el az a nézet, hogy a kisipar a nagyiparral szemben a versenyt felvenni nem képes s a nagyipar nyomasztó hatása alatt előbb-utóbb megsemmisül. A gazdasági átalakulások figyelemmel kísérése közben, önkénytelenül előtérbe nyomul a kérdés, hogy vajjon a mezőgazdaságban a kisgazdaság a

a nagygazdasággal szemben miként áll a versenyben, mert már is több oldalról a kisgazdaságok versenyképességét kétségbe vonni igyekeznek.

Az a következtetés, hogy mivel a kisipar a nagyiparral szemben nem versenyképes, e viszonynak a mezőgazdaság terén a kisgazdaságra nézve is állania kell, nem egészen helyes. Az ipari és a mezőgazdasági üzem jelentékeny eltéréseket mutat, sőt már fejlődésében egészen ellentétes.

Az iparnál ugyanis előbb a kisipar fejlődött ki s abból nőtt nagygyá a technika hatalmas haladásával s a rendelkezésére álló nagy tőke segítségével a mostani nagyipar, mely végpusztulással fenyegeti elődjét, a kisipart. A nagygazdaság azonban a mezőgazdaságban megelőzi a kisgazdaságot. Mindaddig, a míg a társadalmi rend a kényszer-munka felhasználását nemcsak lehetővé, de jogossá is tette, kisgazdaságokkal nem találkozunk. Így hazánkban a kisgazdaságok csak a jobbágyság szabaddá tétele után keletkeznek. E kisgazdaságok tulajdonosait nálunk általában parasztgazdáknak szeretik nevezni. Miután a fent bár röviden említettekől látható, hogy az ipar és a mezőgazdaság fejlődése nem azonos, jogosan kérdezhető, ha valjon az üzem nagy kiterjedésének s a tőkének megvan-e a mezőgazdaságban is az a nyomatókos hatása, mint az ipari gazdaságban.

A kérdés tehát így állítható fel: *versenyképes-e a kisgazdaság a nagygazdasággal szemben a mezőgazdaságban?*

A kérdés elbírálásánál mindenekelőtt körvonalozandó, mit értünk a mezőgazdaságban kisgazdaság alatt s mit nagygazdaság alatt.

Kisgazdaság alatt egy oly gazdaság értendő, mely elég nagy arra, hogy a tulajdonost magát, valamint családját állandóan foglalkoztatni tudja, de nem oly nagy, hogy idegen munkaerőt volna kénytelen igénybe venni. Nagygazdaság

alatt pedig értendő egy oly gazdaság, mely míg egyrészt terjedelmes, a gazdálkodás idegen munkaerő állandó igénybevételével s a mezőgazdasági technika vívmányainak alkalmazásával űzetik:

Képzeljünk tehát egy mezőgazdasági nagyüzemet, mely tartósan béres-munkaerőt kénytelen alkalmazni s egy kisgazdaságot, mely sem nagyobb, sem kisebb, mint hogy tulajdonosa családjával megművelheti. Minden zavaró mellékkörülmények kikerüléséért állítsuk fel, hogy mindkét gazdaság aránylagosan egyenlő értékű, tagosított s adósságmentes, az építkezések mindkettőnél a viszonyoknak megfelelők, mindkét gazdaság tulajdonosa nemcsak kellő szorgalommal, de kellő ismeretekkel is bír s végül, hogy mindkét gazdaságra nézve a közlekedési viszonyok egyenlők. A különbség a két gazdaság között csak az, hogy míg az egyik kicsinyben, a másik nagyban űzetik. *Central University Library Cluj*

A nagyipar hatalma a kisiparral szemben különösen a munkaerő, a termelés folyama s a termény értékesítésénél jelentkezik. Tegyük meg az összehasonlítást ezen pontokra nézve, ha valjon azon előnyök, melyeket a nagyipar élvez, rendelkezésére állanak-e a mezőgazdasági nagygazdaságnak is.

A mi az emberi munkaerőt illeti, míg a nagyipar nagy tömegekben alkalmazhat szakképzetlen, vagy csak egyoldalulag kiképzett — s így olcsóbb — munkásokat, addig a kisipar csak teljesen szakképzett segédmunkásokat kénytelen igénybe venni, miért is a nagyiparral szemben hátrányban van. A mezőgazdaságban képzetlen munkás csak esetleg nyerhet alkalmazást s úgy a nagy-, mint a kisgazdaságban egyenlő haszon vagy kárral; a bér munka tehát a nagygazdaságban mivel sem olcsóbb, mint a kicsiben. A gyárakban és nagy műhelyekben az alkalmazottak szigorubb felügyelet alatt állhatnak s így munkaerejük jobban kihasználható, mint

egy mezőgazdasági nagygazdaságban, a mellett a munka helyes végzését illetőleg a kisebb csoportokban — egy előmunkás felügyelete alatt — dolgozó munkások könnyebben ellenőrizhetők; a nagygazdaságban azonban, a mezőn, udvarban, kertben és istállókban dolgozó munkások ily állandó felügyeletéről majdnem szó sem lehet s a végzett munka helyessége is csak hosszabb idő multán állapítható meg, melyet még igen sok mellékkörülmény is befolyásol, úgy hogy csak a goromba hanyagság ismerhető fel. A mezőgazdasági munkák között kevés van, mely szakmában végezhető s a legtöbb csaknem azt mondható, bizalmi munka. A maga gazdálkodó kiscgazda ebben a tekintetben jelentékeny előnyben van az idegen munkaerőre utalt nagygazdával szemben. A kiscgazda saját munkásságával a kisiparossal szemben is kedvezőbb helyzetben van, mert míg előbbinél az egész család részt vesz a munkánál, úgy a mezői, mint a házi gazdálkodásnál, a kisiparos családja kevésbé, vagy egyáltalán nincs a családfele segítségére. Az öntevékenység a mezőgazdánál jelentékenyen nagyobb előnyt biztosít, mint a kisiparosnál, a családtagok közreműködése pedig sokkal messzebb menő.

Áttérve az állati munkaerőre, mely az ipari gazdaságban vagy egyáltalában nincs, vagy csak nagyon kivételesen van igénybe véve, míg a mezőgazdaságban úgy a nagy-, mint a kiscgazdaságban igen kiterjedt alkalmazást talál. Nyolcz vagy tiz lóerő ha nem is egészen, de majdnem nyolcz- vagy tizszer annyiba kerül, mint egy lóerő. A nagyban úzött s így több lóerőt igénylő mezőgazdaság tehát ez irányban mi előnyben sincs a kiscgazdasággal szemben. Sőt ha figyelembe vesszük azt a gondos ápolást, melybe a kiscgazda állatait rendszeresen részesíti, szemben a nagygazdaságokban alkalmazott bérmunkások általánosan ismert hanyagságával, majdnem hátrányban van.

Egészen másképen áll a viszony az iparban, az állati erőt helyettesítő gép-mozgonyokkal; melyek a lóerő nagysága szerint mindig olcsóbbak, úgy hogy a kisebb erejű motor mindig költségesebb, mint a nagyobb.

Miért van az, hogy a mezőgazdaságban az ily motorok mégsem foglalnak oly nagy tért, mint az iparban. Első sorban mindenesetre azért, hogy nem szolgáltatnak trágya-anyagot. Magam is jelen voltam egy nagy uradalomban a hozatott gőzeke próbájánál, melynél a község több vagyonos kisgazdája is megjelent, az igen jól sikerült kísérlet után a jószágigazgató oda fordul az egyikhez azon kérdéssel: nós mit szól hozzá? »Nagyon szép ez uram! hanem ezután a nagy gép után nincs mit hordani a földre.« S igaza volt. Az az egymást kiegészítő viszony, mely a növényi és állati élet között fennáll, egy oly természeti törvény, melynek minden gazdasági tudomány alá van vetve. Másodsorban azért nincs oly nagy mérvben igénybe véve, mint az iparban, mert míg előbbiben az álló, utóbbiban a mozgó motorok alkalmazandók. Azt pedig igen jól tudjuk, hogy ezen gépek használata a művelésre szánt területnek alkalmas fekvését igényli s a terület alkalmatlan volta gyakran a legnagyobb technikai ügyességgel sem küzdhető le. De ha ez sikerülne is, mindig fennmaradna a már fennemlített igen nagy hátrány, az állati mozgató erő ürülékének hiánya. A harmadik és semmi esetre sem kicsinyelhető ok pedig az, hogy a mezőgazdaságban úgy a mezei munkánál, mint az állatok gondozásánál, de különösen a kerti munkáknál szükséges tevékenység s kézügyesség a gépek egyenlő s szabályos működésével nem helyesbithető.

A mi a gazdasági üzemhez szükséges eszközöket illeti, míg a nagyipar a technikailag előállított nagy eszközökkel túlszárnyalja a kézi eszközökre utalt kisiparost, a nagy mezőgazda a kisgazdával szemben e téren semmi számbavehető

előnyvel nem bír. A mezőgazdaságban a gazdaság felszerelése majdnem egyenlő teherrel jár. Egy gazdaságban, mely háromszor-négyszer oly nagy mint a más, ugyanannyiszor több szekernek kell lenni, mint a másokban s ugyanaz áll az ekére, borónára, hengerre s más hasonló eszközökre. A mi pedig a nagy gőzerőre szerkesztett gépeket illeti, melyeknek használata a mezőgazdaságban — eltérőleg az ipari gazdaságtól — az üzleti évnek csak bizonyos szakára terjed, a gőzeke az, mely kizárólag a nagygazdaságokban nyerhet alkalmazást. Tekintve azonban azt, hogy csak bizonyos területeken és csak bizonyos művelési ágakban alkalmazható s figyelembe véve a nagy amortisationális költségeket, valami rendkívüli előnyt a nagygazdaságnak nem nyújt. A cséplőgép előnyeit a nagy- és kiscgazda egyenlőn élvezi. Ezen gépnek is használata az évnek csak kis részére szorítkozik, egyes gazdaságokban létele — eltekintve igen nagy terjedelmű uradalmaktól — semmi előnnyel nem jár. Már csak azért sem, mert mint tudjuk, a cséplés beálltával, a cséplőgép a kezeléséhez szükséges szakképzett személyzettel együtt faluról-falura jár s munkáját a nagygazda javára ép úgy s oly árban teljesíti, mint a kiscgazdának. A termés összehordása s a nyert mag elraktározása azonban a nagygazdaságban a terület kiterjedtsége folytán számbavehetőleg költségesebb.

A nagyipar a feldolgozandó nyers anyagot nagyban vásárolja be s így élvezi a nagybani vásárlás előnyeit a kicsiben vásárló kisciparossal szemben.

A mezőgazdaságban nyers anyag gyanánt tekinthetjük a trágyát, a vetőmagot s a földet, a talajt. A trágya-anyag beszerzésénél — ez esetben műtrágyát értve — a nagygazdaság a nagybani vásárlás következtében igen természetesen előnyben van. Ez előny azonban csak látszólagos. Hisz a kiscgazda ugyanazon árak mellett vásárolhat — mi nem is ritka

eset szövetkezés útján —, mi annál is inkább történhetik, mivel az anyag tömegárú s minden károsodás nélkül a legkisebb részekre felosztható. A mi pedig az istálló-trágyát illeti, az a gazdaság termel legtöbbet, mely mezei terményeiből legkevesebbet ad el s ez mindenestre a kiscgazdaság. Ezen nyers anyag beszerzésénél hogy a nagygazdaság a kiscgazdasággal szemben előnyben volna, nem mondható.

Ép ilyen a viszony a vetőmagnál is. Ez szintén tömegárú lévén, a bevásárlásnál a kiscgazda — természetesen társulás útján — ép oly előnyt élvez, mint a nagygazda. A földolog azonban az, hogy a vetőmag rendes körülmények között nem is képezi vásár tárgyát, hanem a saját termésből tartatik fenn. De igen jelentékeny dolog a vetőmag gondos kiválasztása, melyet a maga gazdálkodó kiscgazda mindenestre lelkiismeretesebben végez, mint a bér munkásokkal dolgozó nagy gazdaságban történik. E téren előny a nagy gazdaság javára szintén nem jelentkezik.

Lássuk a földet, a talajt. A nagybani vétel olcsóbb. Ez azonban nem abban leli magyarázatát, hogy nagy- vagy kiscgazdaság, hanem más gazdasági viszonyokban, melyeknek alakulása folytán ezen körülmény is változást szenvedhet. A birtokvásárlásnál a tőkének nincs meg az a nagy befolyása, mint az iparban a nyers anyag bevásárlásánál. A gazdának, ha tőkével rendelkezik is, várnia kell, míg eladóra kerülő földet talál, hacsak értéken felüli árt érte fizetni nem akar. S legtöbbször csak kisebb darabokban vehet s akkor ép úgy fizeti, mint fizeti a kiscgazda. A művelésre, illetve mezőgazdaságra alkalmas terület nem szaporítható tetszés szerint s nem szállítható. S ezen körülmény a termelés terjedelmének határt szab úgy a kiscgazdának, mint a nagyknak. Ezen változtatni pénzzel nem lehet, mint az az iparban a tőkével rendelkező előnyére s a tőkében szükölködő hátrányára lehetséges.

Még sokkal jelentékenyebb az eltérés az ipari és mezőgazdasági üzem között, ha a termelés menetét vesszük megfigyelés alá. Fentebb a vetőmagot, valamint a talajt mint nyers terményeket említettük, habár azok tényleg nem azok, mert a termelésben nem játszanak oly semleges szerepet, mint az ipari nyers anyagok, hol a termelő tisztán a munkakerő. A vetőmagnak s a talajnak a termelésben tevékeny rész jut. A mezőgazda csak az előkészítést végzi s a termelésnek magának — ugyszólva — csak szemlélője s igen gyakran tehetetlen szemlélője. Fagy, aszály, nedvesség, vihar s általában az időjárásnak s a természeti erőknek — a gazda hatalmán kívül álló — összműködése, mind oly tényezők, melyek az üzem eredményét befolyásolják s mindez ép úgy érinti a nagygazdát, miut a kisgazdát. A hatalmasan kifejlődött technika vivmányainak igénybevételével a nagyipar termelőképessége korlátlan s ez egyik nyomós előnye a kisipar felett, ez az előnye azonban a nagygazdaságnak a kisgazdasággal szemben a fentiek szerint nincs meg.

De van még az ipari és mezőgazdasági termelés között egy igen nagy horderejű különbség. A mezőgazdaságban a termelés menete, az emberi akaraton kívül álló természeti ténykedés, melynek folyamata tetszés szerint nem befolyásolható. Ezzel szemben a nagyipar a termelés menetét az üzleti viszonyoknak megfelelően módosíthatja. A nyers anyag a nagy tőkével rendelkező nagyiparban gyorsabban alakul át kész áruvá, mint a kisiparos műhelyében, a befektetett tőke gyorsabban forog s ha egy fordulásnál a nyeresemény alacsonyabb is, az összhaszon mégis nagyobb. A termelés gyorsítása, mely mint láttuk a nagyipar versenyképességének egyik főtenyezője, a mezőgazdaságban lehetetlen. A természet a maga működésében nem siettethető s ha a nagygazda összes tőkét felajánlja is, az elvetett gabona gyorsabban nem ke-

rül a kasza alá, a gyümölcs nem érik meg gyorsabban s anyá-
állat sem hozza korábban világra szülöttjét, mint azt a kis-
gazdánál teszi. A mezőgazdasági termelés menete egyenlő a
nagygazdaságban és a kisgazdaságban egyaránt. Ez így van
a gyakorlatban és így kell elfogadnia azt az elméletnek is.

A termények értékesítésénél ujonnan oly különbségre
találunk, az ipari és a mezőgazdasági üzem között, mely szín-
tén a kisgazda életképességének javára esik. A kisgazda igen
nagy részben saját természetményeinek fogyasztója is; s így
teljesen távol áll azon veszélyektől, melyeknek az ipari cik-
kek kicsinyben kiállítója, a nagyban gyártóval szemben, az
értékesítés terén kitéve van. A kisiparos saját produktumai-
nak csak elenyésző csekély részét használja el maga, a nagy
részt értékesíteni kénytelen — a nagyipar által befolyásolt
árak mellett — házi szükségleteinek fedezése végett. A kis-
gazda saját maga termeli házi szükségleteit, sőt legtöbbször
a gazdaságában levő épületek, ruházata stb. mind saját mun-
kásságának gyümölcsei. Termelvényeinek csak kisebb részét
bocsátja piacra, — pénzszükségleteinek előteremtése céljá-
ból s pénzszükséglete is aránytalanul kisebb, mint a kisipa-
rosnak, kit rendesen a lakás, üzlethelyiség stb. költségei
terhelnek. Mentől nagyobb azonban a mezőgazdaság, annál
nagyobb az eladásra szánt termény mennyisége s így annál
nagyobb mérvben van kitéve az üzleti és vásári viszonyok
nyomásának, anélkül, hogy az árak alakulásához szükséges
eszközökkel rendelkezne.

Ezen kívül az értékesítésnél rendkívül befolyásos körülmény az, hogy a mezőgazdasági termények mind fogyasztási
cikkek. Egy kisgazdának egy jobb viszonyok között élő csa-
lád elegendő, hogy mint vevő a gazda pénzszükségletét fe-
dezze. A kisiparos azonban ily korlátolt vevőközönség mellett
elpusztul. A nagygazdaságnak nincs módjában, hogy keres-

kedelmi ügyesség, találékonyság által a kisgazdát terményeinek értékesítésénél annyira háttérbe szorítsa, mint azt a nagy tőkével rendelkező nagyipar a kisiparral szemben megteheti. A mezőgazdasági termények végül nincsenek alávetve a divat szeszélyének, nincsenek új és legújabb minták s a vevőt gyűjtő nagy dobnak, a reklámnak sincs meg az a szerepe, mint az ipari gazdaság terén.

Végül felemlítendő, hogy a mezőgazdasági termékek nagyban és a legmesszebb menő értelemben kicsinyben is egyaránt értékesíthetők. Ennek következtében a kisgazda terményeit egész kicsinyben a fogyasztóknál közvetlenül értékesítheti; s így élvezi a kicsinybeni eladás aránylag magasabb árait, míg a nagygazdaság természetszerűleg terményeinek nagybani eladására lévén utalva, rendszeren a közvetítő díjakat is kénytelen viselni. A termények értékesítésénél hátrózottan elmondhatjuk, hogy míg a kisgazda a kisiparossal szemben felette kedvező helyzetben van, addig a nagygazdaságnak a kisgazdaság felett semmi előnye nincs.

Az előadottakból azon következtetés vonható le, hogy a nagygazdaságnak a kisgazdasággal szemben a mezőgazdálkodás terén nincsenek meg azon előnyei, mint a nagyiparnak a kisiparral szemben s így bátran kimondhatni, hogy *a mezőgazdasági kisgazdaság a nagygazdasággal szemben a versenyben megáll.*

S daczára ennek, mégis azt tapasztaljuk, hogy kisgazdáink nincsenek azon helyzetben, melyben természetszerűleg lenniök kellene. Egész vidékek vannak, hol csak a közelmúltban is virágzó kisgazdaságok helyén az elszegényedés, a nyomor ütötte fel tanyáját. Gazdák, kik még csak nem régen is jó módnak örvendettek, vándorbotot vesznek kezökbe, hogy egy más, előttük ismeretlen világrészbe vándoroljanak, egy jobb jövő reményében.

S mivel ez így van s mivel ez semmi esetre sem tulajdonítható a kis- és nagygazdaság közötti versenynek, úgy a kisgazdaságok nyomasztó helyzetének magyarázatát más okokban kell keresnünk. Mely okokról azonban, esetleg más alkalommal.

Szárazajtai Csulak Dávid.

Vessünk számot.

A földmivelésügyi miniszterium mezőgazdasági statisztikai osztálya az 1895. évi állatösszeírás eredményeképp Magyarország állatállományát a következő kerek számokban tünteti fel:

Szarvasmarha	4,660.000 drb.
ló	1,770.000 "
sertés	3,510.000 "
juh	7,010.000 "

Volt pedig 1884-ben kerekszám:

szarvasmarha	4,879.000 drb.
ló	1,749.000 "
sertés	4,804.000 "
juh	10,595.000 "

Szaporodott tehát a ló 21 ezerrel, apadt a marha 219 ezerrel, a sertés 1,294.000-rel s a juh 3,585.000-rel.

Akármilyen vigasztaló is, hogy egyike legértékesebb háziállatunknak számban a lefolyt 10 év alatt szépen szaporodott s bizonyára jóságban, értékességben sem hanyatlott, mégis tagadhatatlanul nagyon elszomorító, hogy másik hasznos állatunk -- a szarvasmarha -- száma százezerekkel s egyenesen ijesztő, hogy sertés- és juhállományunk már milliókkal apadt meg.

Bár adatok még nem állanak rendelkezésünkre, felvehetjük, hogy (habár annival nem, mint a mennyit a számbeli veszteség kitesz), mégis értékesebbé lett marhánk. Sovány vigasztalás ez, de vigasztalás. Ám mit szóljunk azon depeccatiohoz, mely juh- és sertésállományunkban mutatkozik, még akkor is, ha a minőségben való javulást, az értékesebbé válást, a lehető legnagyobb mérvűnek vesszük is fel.

Valami súlyos átok kellett hogy ránehezedjék a lefolyt évtizedben állattenyésztésünkre, melynek utána nézni, azt hiszem, érdemes.

Közrejátszott-e ez óriási károsodás felidőzésében egyéb ok is, mint a mit én itten taglalni kívánok, azt nem kutatom, de hiszem hogy igenis, az általam ecsetelendőknél kivül számos

más ok is közrejátszott. Ezeket (a tárgy megérdemli) tárja fel más. Én egészségügyi és tenyésztési szempontból szólok hozzá.

Az ember elbámul valóban és megfoghatatlannak tartja, hogy 10 év alatt 5 milliányi darabbal apadhat meg egy oly országnak az állatállománya, a melyben ez idő alatt a keleti marhavész egyetlen állatot se ragadott el; a melyben az állatorvosi szakoktatás épen ebben az évtizedben emeltetett magas nivóra; a melynek ez évtizedben adatott jó állategészségügyi s mezőrendőrségi törvény; a melyből az állatexport valami nagy mérvet nem öltött s a melybe az állatimport ez évtizedben igen tetemes volt.

Elbámul az ember és megfoghatatlannak tartja, hogy egy országban, nagyobb inségektől, takarmányszükségtől mentes évtizedben ilyen depeccatio mutatkozhatik, még ha a minden mértéket meghaladó bőrju és egyéb növendékállat pocscokolást s a legelők és kaszálók erős csökkenését figyelembe és számításba veszi is.

Hát a ki a lefolyt 10 évnél erre vonatkozó történetét jól átvizsgálja, bámulatából csakhamar felocsudik s vizsgálódásai során csakhamar megfoghatónak találja a bekövetkezett szomorú állapotokat.

A depeccatio azon okára, hogy hazánkban tulságosan a gabnatermelésre adták magukat az emberek, továbbá hogy a népesség szaporodott, a huszfogyasztás növekedett és hogy vágó áru behozatalára és átvitelére nézve mi a külföldnek tulságos kedvezményeket teszünk, ilyen áruink kivitelében pedig a megbénításig elviselhetlen akadályokkal küzdünk — csak rámutatok, mert bővebben taglalni — mint jelzém — csak a tenyésztési és egészségügyi okokat kívánom s ezekre vonatkozólag előre bocsátom mindenekelőtt a következőket.

A ragadós és egyéb betegségek következtében szenvedett veszteségekről a ténylegesnek megfelelő biztos adataink maig sincsenek, de megközelítő adataink 1890-től kezdve vannak s ezek a következők:

Vesztettünk:

• 1890-ben lóban . .	542.104	frtot
marhában	719.746	”
juhban	262.623	”
sertésben	592.425	”
összesen	<u>2,116.898</u>	frtot.
1891-ben lóban . .	599.559	frtot
marhában	758.856	”
juhban	236.803	”
sertésben	521.920	”
összesen	<u>2,117.138</u>	frtot.

1892-ben lóban . . .	669.019	frtot
marhában	1,114.902	"
juhban . . .	298.035	"
sertésben	682.210	"
összesen	2,764.166	frtot.
1893-ban lóban . . .	917.457	frtot
marhában	1,015.402	"
juhban . . .	302.050	"
sertésben	616.602	"
összesen	2,851.511	frtot.
1894-ben lóban . . .	939.887	frtot
marhában	1,250.280	"
juhban . . .	311.298	"
sertésben	677.734	"
összesen	3,179.199	frtot
1895-ben lóban . . .	999.799	frtot
marhában	1,223.174	"
juhban . . .	201.368	"
sertésben	7,152.099	"
összesen	9,576.440	frtot

Összesen / **9,576.440** frtot / Library Cluj

Ia felvesszük is, hogy a pusztulás azért mutatkozik évről-évre nagyobb és nagyobb számokban, mert a bejelentések mindinkább közelednek a tényleges veszteségek hű tükréhez, az 5 milliónyi darabot kitevő depeccatio mutatja, hogy a pusztulásoknak évről-évre kétségtelenül hágniok kellett a valóságban is, daczára az egészségügyi modernebb intézkedéseknek, daczára az állatgyógyászati szakma reformjának, daczára a védő ojtásoknak.

A veszteségek számának elvitázhatlanul egy igen jelentékeny részét teszik ki a tüdővészirtás folytán és a sertésvész következtében szenvedett veszteségek, de hogy ezek is és egyáltalában a mindinkább fokozódó veszteségek bekövetkeztek s 10 év alatt valami 25—30 millió forintnyi kárt okoztak, annak gyökérbeli okát — egyebektől, mint már többször mondtam, eltekintvén — a következőkben vélem kereshetni és fejtalálhatni.

1. A védő ojtásokra hozott óriási áldozataink hiába valók voltak, sőt pl. a sertésnél, az utóbbi 3 év tanulságaiból itelve, a depeccatiót előmozdították, vagy pénzbeli veszteségeinket legalább is nem redukálták.

2. Állatorvosainkat hiába képeztük magasabb nivón, mert egészségrendőri célokra tulságosan felhasználván, a gyógyítás gyakorlatától a megengedhetőnél nagyobb mértékben elvontuk őket, így tetemes számú beteg háziállatunkat pusztulni hagyván.

3. Megbocsáthatlan hibákat követtünk el a lefolyt 10 év alatt az importok terén, mert könnyelműen nemcsak sok hullatag természetű állatot, hanem velük rengeteg ragályos anyagot is — nem mondom, hogy tudva — behurcoltunk.

4. Fertőzött állományokban rendőri intézkedéseket tévén, védőoltásokat alkalmazván, valószínűleg nem voltunk eléggé elővigyázatosak abban, hogy a vést tovább ne hurcoljuk.

5. Zárlati tilalmak megszegésével; állatvásári felügyeletünk lazaságával; kiütött járványok titkolásával; szakadatlan cselédvándorlásainkkal; kóborló cigányainkkal, herélőinkkel, miskárolóinkkal mind csak előmozdítottuk a bajokat.

6. Alapanyagunk elfinomításában, elkényeztetésében, szóval tulenyésztésében jóval tulmentünk azon a határon, a melyen tulmenni megboszulatlanul nem lehet.

7. Ezen, így sérülékenyebbé vált anyagunknak megint az extrémbe vitt hibás táplálásával s általában kezelésével, csak növeltük a deprecario elharapódzását.

8. Igenis sokszor tulmentünk a tőlük nyerhető haszon kiszarolásában azon a határon, a melyen a veszedelem kezdődik.

Am tegyük szívünkre kezünket s mondjuk, hogy ezekben s a még következőkben nincs igazság.

*

Arra, hogy állati betegedésekben és elhullásokban kisebb-nagyobb kárt szenvedünk, igen nagy befolyást gyakorol az állatanyag minősége.

Általában ismeretes, hogy a 30-as évek előtt — a keleti marhavész kivételével — járványok igen ritkán mutatkoztak házi állataink között s 3—4%-nál nagyobb veszteséget nem igen okoztak, egyéb betegségekben való pusztulások pedig szintén normális nivón mozogtak.

Az ország akkori állatanyagát vizsgálva, rájöhettünk, hogy az természetes mivoltából — hogy ugy mondjam: vad állapotából — csak kis fokban kivetkeztetett, életerős, ellenálló természetű anyag volt, mely éppen ennek következtében a közönséges és fertőző természetű betegítő okoknak konokul ellenállt, azokkal sikeresen daczolni tudott. Ebben az időben s egy darabig aztán is, megtenyésztvén a gazda egészséges természetű, szilárd állatait, a mi árt minőségükkel el nem ért, azt elérte mennyiségükkel, mert számadásait a mortalitás keresztül nem huzta.

A 40-es évektől kezdve aztán mindinkább előtérbe tolikodik az állatok nemesítésére, finomítására irányuló törekvés, mely maig már az eljlesztő határokig ért s evvel kapcsolatban mind-

inkább növekedik a mortalitás, mely mint láttuk, az utóbbi években horrend száztólíkhöz jutott.

A modern, a divatos áramlatnak mindinkább hódolva, állatainkat a lehető leggyorsabban fejlődővé, szaporává, nagy súlyúvá, bő tejelővé, hizékonynyá stb. igyekszünk tenyészteni, kényesebb tartással, bő etetéssel, mesterséges takarmányok nyújtásával, rokon tenyésztéssel, keresztezéssel, szóval minden eszközzel.

A jelszó az, hogy: bár kevesebb, de jobb, de értékesebb állat!

Hát hiszen ez jelszóm nekem is, csak az a sajnos, hogy igen sok tenyésztő az országban egy dologgal nem számolt le kellőképpen, avval, hogy bár igaz, hogy hazánk ama régi, primitív állatai a mai viszonyok közé többé nem valók, hogy tehát azoknál jobb, értékesebb állatok produkálása nemcsak indokolt valami, hanem egyenes kényszerűség; de igaz az is, hogy minden állat elnemesítésének meg van azon határa, a melyet károsodás, veszedelem nélkül átlépni nem lehet s épen az a baj, hogy ezt a határt maig — szélteben az országban — tullepték s felidéztek, hogy ma már pl. a sertéseknél uem többé 3—4, hanem 50, sőt 80 száztóli pusztulásokról vagyunk kénytelenek beszélni.

Hogy egy pillanatig a sertésnél maradjak, ismeretes dolog, hogy pl. az orbáncz és sertésvész, meg kolera, a disznó elnemesítésének fokával párhuzamosan jelentkezett, emelkedett s harapódzott el, oly uralomra vergődven maig, a mely nálunk és külföldön egyaránt, igazán mélyen elszomorítónak, felettén kétségbeejtőnek mondható.

Ugyanezt látjuk a lovak, juhok több betegségére és a marhák tüdővészére és gümőkórságára nézve.

A tanulság ebből az, hogy igen is iparkodjunk, hogy alapanyagunk nemes, jó, szóval értékes legyen, de vigyázzunk, hogy ne legyen tultenyésztett, tulfinomitott, elkényesített, mert ha ilyen, mortalitásával pocsékká teszi kétszeresen, sőt többszörösen is azt az értéket, a mi nemesebb, jobb voltában rejlik.

Hogy hazánk állatállományának igen jelentékeny részét jelenleg ilyen hullatag természetű individuumok teszik ki, azt ha egyéb nem, az elől közölt statistika s a jelzett deprecitatio eléggé mutatja s csak azt kell még kutatnunk és taglalnunk, hogy mik ennek az okai s hol és miben rejlik a hiba, a vétség, mert míg ezt nem tudjuk s megtudni nem is kívánjuk, addig örvendetesebb állapotokhoz vezető gyógyításába a bajnak nem foghalunk.

Én a következőket látom és vallom:

Hazánkban számos tenyésztő, tenyészete vérenek felfrissítésére kellő súlyt nem fektet s ha vérfrissítést — nem rokon

himekkel — a beltenyésztésben végrehajt, igen gyakran abba a hibába esik, hogy úgy is elég magas, vagy már túl magas nemes-ségű alapanyaga számára még jóval nemesebb, túltenyésztettebb himeket választ s így az ivadékokban a kényességet, hullatagságot a helyett hogy csökkentené, vagy megszüntetné — fokozza azt.

Csupa ideg- és vér-lovaink, csupa csont és bőr fejős tehe-neink stb. ezt mind eléggé példázzák.

A legközönségesebb eljárás a vér frissiségének, a szervezet edzettségének fentartásában az a tenyésztési mód, hogy éveken át saját tenyésztésű, de talán nem rokon, vagy csak távoli rokon himeket használnak; gyakori azonban, hogy következetesen idegen, de mindig *egy és ugyanazon* tenyésztetből vesznek apa-állatot; de sajnos, nem ritka az sem, különösen juh- és sertés-tenyésztésben, hogy a himmel anyját, lányát, testvérét párosítják!

Honnan vegyen így az alapanyag ivadéka friss vért, új erőt, nemzőienél szilárdabb alakulást? Ilyen szaporítási formával a hullatagság megmarad, sőt fokozódik, mert hiszen: nem szül gyáva nyulat Nubia párdúca s a gyatra nyul se nemz tapsifülesnél egyebet.

Ílát ám ott van a keresztezés, avval már okvetlenül friss vért lehet bevinni a szaporulatba. Ez kétségtelenül igaz, csak az a baj, hogy még ebben is vajmi sokszor hibázunk: a nemesítést a végletekig vihetőnek gondolván, úgy is túlnemes, vagy elég nemes alapanyagunkat annál lehetőleg nemesebb (közönségesen: túltenyésztett) himekkel hágatjuk fel, előállítván így oly magas fokú nemességgel bíró ivadékokat, a melyek aztán hullatagság tekintetében nemzőiket bizonyára elérik, de gyakrabban felül is mulják.

Ki ne tudná aztán, hogy mennyi vétség követtetik el himeknek, nöstényeknek túlkorán való tenyésztésbe vételével és avval, hogy egy-egy him alá túlsok nöstény vettetik ki. Az ennek hátrányos oldalait ismerő ember el kell hogy szomorodjék, mikor pl. látja, hogy a 16 hónapos mangalicza szoptat; a 18 hónapos tarka üsző félidőben vemhesen szánt és boronál; 14 hónapos mangalicza kan és 12 hónapos tarka bikaborju hág, sokszor oly kivetéssel, hogy 40—50 nöstény esik alá! Ez a túlkorai igénybevétel és tulságos kihasználás is különösen abban bosszulja meg magát, hogy a gyenge, fejletlen állat életerővel, ellenállási képességgel éppen nem, vagy nagyon kis mértékben felruházott ivadékat nemz, de megbosszulja abban is, hogy nagyobb perzentü meddőség, tehetetlenség, elvetelés s ezek révén kevesebb ivadék mutatkozik.

Igy lesz az állatállomány nemcsak hovatovább hullatagabbá, de számban kevesebbé is, nemcsak az elhullás, hanem a szaporatlanság folytán is.

Már most ha a hangoztatott jelszóhoz mért táplálást tekintjük, mindent konstatálhatunk, csak azt nem, hogy az nem nagyon is mesterséges. Pedig ki merné tagadni, hogy minden állatnak meg van a maga természetének leginkább megfelelő takarmánya, a mely szervezetét természetadta minőségben s egészséges állapotban fentartani legalkalmasabb.

Hogy az állat természetének meg nem felelő táplálék, annak természettől nyert erős szervezetét csakis az ellenállási képesség rovására alakíthatja át, az annál inkább magától érthető, mert hiszen a mesterséges takarmányokkal, természetes körülmények között nem létező tulajdonokat akarunk létesíteni állatainkban, ezt pedig a szervezet szöveteinek, a szervek élettani munkásságának átalakítása, módosítása nélkül elérni lehetetlen, s a módosítások mindig távolabb és nem közelebb visznek a természethez.

Hát a szervezetnek ezen átalakítása, az élettani működéseknek ezen módosítása — ha nincs a végletekig hajtva — *olyan gazdasági előny, amelyet előidézniünk és fentartanunk manapság már elkerülhetetlenül szükséges*; ám ebben is nemkülönben igen sokszor *túllépjük* azt a határt, amelyet megboszulatlanul túllépniünk nem lehet. És *ebben* s nem az okszerű jobbátételben, uemesítésben rejlik a végzetes hiba. A túljavitás, túlnemesítés a takarmányozással épp úgy meghozza a szervezeti elgyengülést, az életerő s ellenállási képesség csökkenését, mint a koplaltatás, melyben állatainknak — másik extrém képpen — nemkülönben vajmi sokszor részük van.

De nemcsak a természetellenes, a mennyiségben túlságos vagy elégtelen táplálás az, ami bajt okoz, hanem az elesésegeknek egészségtelen, romlott volta is.

A természet ölen élő állat ezeket felismeri, kerüli, a domesztikált állatba pedig mi beléerőszakoljuk. Fagyott, rothadt burgonya, répa, tök; éretlen, kicsirázott, penészes, dohos, avas anyag; konkolyos, anyarozsos termény; a csipős, izgató, tüskés, szuró, vágó és mérges növények egész garnadája állatainkon mind keresztül vándorolnak. Éhségtől gyötörtetve is, a kiszült legelőn hány állat tárja, rája a kutyatej-füvet gyökerestől, földestől, a fehér zászpát, a fekete hunyort, az őszi kikericsot s szárát az egyéb ártalmas növénynek! Felszórjuk pl. sertés elébe az eleséget a ronda, fertőzött földre, vagy betesszük oly vályuba, a mely mióta a faragó béres megcsinálta, tisztítva nem volt. Főzünk, keverünk, füllesztünk eleséget állataink számára edények-

ben, a melyeken vastagon áll a rászáradt, rásült több évi piszok, amelyeket heteken, hónapokon át rondítanak, fertőznek patkányok, legyek, egerek, kutyák, macskák, szárnyasok! Sok százai a fal-káknak konyhasót sohase látnak, mert olcsó marhasó fölött nem rendelkezünk s ha a drágából adunk, azt a cselédség eszi meg, lopja és adja el.

Jó és elég ivóvizben állataink nagyon de nagyon sok helyen szükségét szenvednek, kóborló czigányaink révén ellenben sok gyufafejhez, egérkőhöz s más egyéb mérgekhez jutnak kivált sertéseink s pusztulnak azoktól is, hogy annak a minden rosztól jó, de semmi jóra se alkalmas népnek ingyen pecsenyéje legyen.

Nem kell a táplálás e ferdeségeihez, hibáihoz, veszélyeihez se lépfene, se orbáncz, se tüdővész, se kolera-bakterium, kerül dög azok nélkül is, a soknál is több.

A túlnemesítés folytán sérülékennyé vált szervezet a táplálás ennyi hibája következtében, hogyne támadtatnék meg s hogyne tétetnék tönkre, mikor ezen káros hatányok még a természetes, erős mivoltából ki nem forgatott szervezet megbetegítésére is alkalmasak.

S vajjon a fertőző anyagokkal szemben is, az őseréjéből ki nem vetköztetett, vagy az abból kitenyészített szervezet-é ellenállóbb?

Valóban, az ember hajlandóságot érez azt hinni, hogy már nem is vér kering az ilyen természetellenesen táplálkozó állat ereiben, hanem valami mérgekkel telített zagyalék, különösen ha meggondoljuk, hogy a védőoltások és a kórismét meghatározó oltások signuma alatt mesterséges mérgekkel is elárasztjuk állatállományunk egy jókora részét, mintha nem volna már abban enélkül is pusztulásba vivő ok elég.

Egy szóval, nemcsak hogy sérülékennyé tesszük ily úton és módokon állatainkat, hanem meg is sértjük s még mi zsörtölődünk, mi átkozódunk, ha nyájaink megtizedeltetnek vagy megsemmisülnek, még mi bámulunk, hogy a statistika kérésselmentül a szemünkbe vágja állatállományunknak 10 év alatt 5 millió drbbal való megapadását!

De hol vannak még azok az egészségügyi botlások, mulasztások és vétkek, amelyeket állataink elhelyezésében s gondozásában és kezelésében egyáltalán elkövetünk.

Nagy fokban elkényesedett állatainkat malaczoztatjuk, borjazztatjuk pl. az év leghidegebb szakában és vajmi gyakran semmi gondot se fordítunk arra, hogy szopós és szoptató állataink kellő melegben, egészséges helyen tartózkodjanak. Az az ól vagy fiadzat, melyben a malacz füle, farka lefagy; az az istálló, amelyben

a tehén csecsbimbója a hidegtől kirepedezik, nem alkalmas arra, hogy az állatok szervezetét edzze, hanem arra jó, hogy megrontsa. Avagy ennek az ellenkezője, a túlságos meleg, alkalmas-e egyébre, mint a szövetek elpetyhesztésére, a szervezet elkényeztetésére? S vajjon a rossz levegő, rondaság, nedvesség, mely annyi száz meg száz istállókat jellegzi, egyébre, mint betegségek felidézésére vagy elmérgesítésére jó-e? S még az ily viszonyokat, körülményeket tűrő tenyésztő csodálkozik sokszor a legjobban, hogy malacza, báránya vész, csikója görhes, pókos lesz, borjuja pusztul olykor oly nagy mértékben is, hogy 10 közül 2–3-at felnevelni alig képes.

Hányszor kísértem számalommal legelőn tartózkodó marha-, juh-, de különösen sertés-falkákat, amelyek a juliusi nap perzselő hevében szomjuságtól eltikkadva, egész nap egy csepp viz nélkül kinlódtak. S miért kellett ennek és kell manapság is az országban sok helyen megtörténni? Azért, mert ahol a terület nagyságához és az állatok számához képest legalább 3–4 bővizű és közeli kút kellene hogy legyen, van, ha van, egy távoli kút, a mely júliusban, de nyáron máskor is, csak cseppenként „ontja” a vizet, avagy történik azért, mert a kényelmes pásztornak vajmi sokszor kisebb gondja is nagyobb annál, hogy falkáját naponta többször is kútra terelje s a szükséges vízmennyiséget mindannyiszor ki is merje. Ám aztán hányszor nincs köszönet abban sem, ha a kiszomjazott állat végre a vízhez rohanhat; felhevülve, eltikkadva, mohón esik neki ilyenkor a víznek, ez pedig minden egyéb lehet, csak előnyös nem.

Mételyes, szőrférges, lépfenés területek kerülésére hány pásztor, hány gazda fektet súlyt az országban? Pedig e bajok is sok kárt okoznak. A ragadós betegségek ellen való védekezés hasznában (csak az ily állatokkal való érintkezés kerülésének a formájában is) hány tenyésztő hisz, s hitetlenségének vagy ügyetlenségének hány adja meg az árát?

A munkáltatásnak gyakran a hóhérolásig menő mivolta, a kifejszések életerőt kizsároló, egészséget aláásó minémütsége is sokkal súlyosabb természetű okokat képeznek az állatpusztulásban, mint gondolnók.

De nem folytatom, mert az előrebocsátottak s az itt utóbb mondottak elfogulatlan megfontolása után világosan ki kell hogy tűnjön, miszerint a szóba hozott okok nem pusztán szemlélők, hanem lényeges faktorok kellett hogy legyenek a depeccatio felidézésében; világosan ki kell hogy tűnjön az is azokból, hogy egyáltalán nem várható a jövőben sem kívánatos eredmény az állategészségügyi állapot terén addig, míg az intézkedések súlypontja csak az egészség-rendőri beavatkozásra helyeztetik, vagyis:

abban a pillanatban remélhetünk állategészségügyi téren öröndetesebb sikereket, amelyben egészségügyi alapon a tenyésztőkben, tehát gyökereiben, forrásaiban ragadjuk üstökön a bajokat; mert az csak kétségtelen, hogy amíg maguk a források veszedelmekkel vannak tele, addig az azokból keletkezett áradat veszélyektől mentes nem lehet.

Hogy külföldön több helyen fényesebb sikereket mutatnak fel az állatbetegségek elleni küzdelemben, az nem onnan van, hogy törvényeik jobbak, hanem onnan, hogy azokat hathatósabban végrehajtják; nem is onnan van, hogy több, vagy jobb az állatorvosuk mint nekünk, hanem onnan, hogy azokat a gyógyítás gyakorlatától el nem vonják; de van különösen onnan, hogy régebben küzdenek okszerűen a betegségek ellen, mint mi s legkivált onnan, hogy ott maga a tenyésztő kiterjedtebben, szakszerűbben s lelkiismeretesebben alkalmazza az egészségügy szabályait tenyészteteiben, mint mi s csak így lehetséges, hogy ő — a miénknél még jóval kényesebb, sérülékenyebb természetű állataival is, úgy ahogy boldogul, mi pedig boldogulni már alig-alig tudunk s 5 millió drb. háziállat elvesztése felett, keserüségtől fekete betűket vetünk a fehér papírra.

Szíveljük meg hát végre s legyünk meggyőződve az itt felsorolt és itt nem hollywoodozott tények alapján, hogy: hozhat az ország állategészségügyi és állattenyésztési törvényt akármilyen bölcslet; annak alapján rendelkezhetik, intézkedhetik bármilyen jól; államosíthatja, kibővítheti az állatorvosi intézményt; még magasabb nivóra emelheti a szakoktatást; behozhatja az állatbiztosítást stb., az állattenyésztő igazán és biztosan boldogulni csak akkor fog, ha kellő számu, nemes, de életerős állatokat tenyészt s azokat a megbetegedéstől és tömeges elhullástól egészségügyi alapon *védni* is megtanulja s megtanulván, a védekezést komolyan és következetesen *végre is hajlja*.

Monostori Károly.

A mezőgazdasági szeszgyártás bajai és azoknak orvoslása.

Az évek óta tartó gazdasági válság mindinkább érezteti romboló hatását a magyar mezőgazdasággal. Hatása meglátszik ország-szerte mindenütt, de természetesen az ország áldottabb vidékei inkább képesek ellenállani káros hatásának és az általános elszegényedés, a pusztulás folyama, a mostohább talajviszonyokkal küzdő részeken válik először láthatóvá. E válság hatása alatt, hosszú tespedés után végre az érdekelt és veszélyeztetett gazdaközönség is

megmozdult és a III. orsz. gazdakongresszus határozmányában kijelölte az utját, a módját annak, miként lehetne a válsággal a lehetőséghez képest a legjobban minden más jogos érdekek károsítása nélkül megküzdeni.

Ez alkalommal mezőgazdasági bajaink egy speciális tényezőjére, *a mezőgazdasági szeszgyártás pangására, annak előidéző okaira és annak megszüntetésére, szóval e bajok orvoslására* óhajtom a közfigyelmet felhívni.

Egyes vidékek mezőgazdaságának éltető eleme, sőt az okszerű gazdálkodás előfeltétele a burgonya, mint egyedül kapásnövény termelése. A burgonya az, mely mostoha talajban aránylag a legjobb termést adja és csak közepes árak mellett is legjobban meghálálja a gazda fáradságát, mindenesetre jobban, mint némely vidéken csak silány termést adó, különben is minimális áru magfélék, mely lehetővé teszi talajunknak nélkülözhetlen és okszerű megművelését és ez által emeli ennek termőerejét; a burgonya az, mely iparilag feldolgozva, a gazdaságnak nélkülözhetlen moslékot nyújtja, mely mesterséges takarmány egyedül teszi lehetővé az aránylag nagy, de a trágyaprodukcióhoz okvetlenül szükséges marhaállomány citartását; és a burgonya az, melynek művelése aránylag legtöbb kézi munkát igényelve, keresetet biztosít a föld népének is. De egyszersmind a burgonya azon termény, melyet egyrészt nagyobb mértékben értékesíteni másként, mint szesz alakjában nem is lehet, míg másrészt nem is felel meg céljának, ha nem úgy lesz értékesítve, hogy mint becses és alig pótolható mesterséges takarmány a gazdaságnak megmaradjon.

A burgonyatermelésnek és ezzel kapcsolatosan a mezőgazdasági szesziparnak fontosságát mi sem bizonyítja jobban, különösen a Felvidéken, mint ez iparnak egykor elterjedtsége és virágzása, de egyszersmind legfőbb bizonyítéka az 1888. évi XXIV. szeszadó-törvény által teremtett helyzet ki nem elégitő voltának azon körülmény, hogy a szeszégetés minden nélkülözhetlensége dacára ez ipar ma hanyatlik; a Felvidéken, például Sárosmegyében még 10 év előtt hetvennél több mezőgazdasági szeszgyár létezett, 1894–95-ben már csak 36, 1895–96. idényben pedig megszorított üzem mellett is már csak alig 20–25 áll-üzemben.

A mezőgazdasági szeszipar mai szomorú helyzetén segíteni,

ezen nélkülözhetlen mezőgazdasági ipart újból felvirágoztatni, véleményünk szerint legalkalmasabb, sőt gyökeres orvoslás talán egyedül lehetséges módja volna a III. orsz. kongresszus által ajánlott országos szeszgyedáruság behozatala, a szesznek az állam általi kötelező átvétele, oly módozatok mellett, miként az a kongresszus határozmányjaiban részletesen ki van fejtve. Minthogy azonban erre most nincs kilátás, másrészt ez iparág s a vele kapcsolatos különösen egész felvidéki mezőgazdaság helyzete oly válságos, hogy a rendezés hosszabb időre való elhalasztása egyértelmű lenne e fontos iparág teljes tönkremenetelével, sürgős palliatív intézkedések lennének:

I. A tulmagas kontingens s ennek következtében meglevő készletek csökkentésére: a) pótkontingens kiosztásának megfelelő ideig való beszüntetése; b) az ipari célokra szolgáló adómentes szesznek a kontingensbe való bevonása; c) az adómentes pálinkafőzés és a lisztes anyagokat feldolgozó kis üstök üzemének beszüntetése.

II. A nagyiparral szemben mutatkozó hátrányok s az értékesítés nehézségeinek csökkentésére: a) kedvezmények nyújtása arra, hogy bizonyos, természetszerűleg összetartó vidék gazdaközönsege lehetőleg finomítókkal összekötött szabadraktárakat létesíthessen; b) a természetszerűen e vidékhez tartozó fogyasztó közönségnek (regále-bérlők) beszerzés céljából e forrásokhoz való utalása, lehetőtlenné tétetvén azonban a kölcsönös kihasználtság eshetősége; c) a gazdák által fentartott finomítók terméke a kivitelnél némi jutalomban részesíthetők (kivitelre csakis finomított szesz alkalmas, miért is ma a gazda a kivitelben nem részesülhet); d) a kisebb üzemmél járó aránytalanul nagyobb termelési költség fedezésére a gazdasági szeszgyáraknak a mainál nagyobb s arányosabban elosztott bonifikáció adassék.

III. Az állam érdekében a fogyasztási adó biztosítása, a fogyasztó, nem pedig a termelő ország javára, lehetőleg fogyasztási vámvonal felállításával.

IV. Az állam s a termelő érdekében egyaránt szükséges ellenőrzés szigorú, de racionális legyen, mely a célt biztosítsa, a nélkül, hogy a termelőt fölösleges zaklatásokkal keserítene.

Fentebb említett adatokból látható, hogy a mezőgazdasági

szeszipar-ág egykor nemcsak virágzó tényezője volt a mezőgazdaság jövedelmezőségének, de alkalmat nyújtott egyszersmind a gazdának a meddő téli hónapokon tevékenységét iparilag hasznosítani és így megélhetését biztosítani. Ezen szép időknek, fájdalom, ma csak emléke él.

A mezőgazdasági szeszipar a gazdának nem támasza, megélhetésének nem elősegítője többé, de kész veszedelmévé vált, mert őt a legkeserűbb sorsra, a passiv credményü munkásságra kárhoztatja.

Az 1888-iki szeszadó-törvény ugyanis, mely ez ipart állandó tőlprodukcióra kényszeríti és a kisipart a nagyiparral egyenlő elbánásban részesíti, a nélkül, hogy azt a versenyre képessé tette és az előállítási költség-különbözetet kellőleg kiegyenlítette volna, a gazdasági szeszipart nemcsak jövedelmezőségétől fosztotta meg, de a gazdát mint szeszgyárost évről-évre kész vesztésekkel sújtja.

E vesztés annál érzékenyebb, mert ez nem egy oly önálló iparág, melylyel, ha improduktívá válik, a gazda felhagyhat és mivel helyzete a gazdasági viszonyok általános hanyatlása folytán oly rossz, hogy újabb áldozatok elviselésére képtelen. Ily viszonyok között oly intézkedések, melyek a szeszgyáros gazda helyzetét még súlyosbitják, ma válságosabbak.

Ily intézkedéseket tapasztalunk, fájdalom, legújabban.

A sárosmegyei szeszgyárak egy részének 10 évi III. osztályu kereseti adómentessége múlt évben lejárván, a kedvezmény további meghosszabbításáért a tulajdonosok folyamodtak. Ezek egyikére a Kellemes községben levő szeszgyárra vonatkozólag az elintézés a földművelési miniszteriumtól már megérkezett. Sárosmegye közönségéhez a 8022—IV./3 sz. alatt intézett magas leiratban, az engedélyezett állami kedvezmények 1896. év végéig azon kijelentéssel hosszabbítatik meg, hogy *„a kérdéses kedvezményeknek ezen határidőn túl leendő esetleges további meghosszabbítása csak azon esetre várható, ha a gyár a technika mai követelményeinek megfelelő berendezéssel fog bírni, jelesen, ha a jelenleg alkalmazásban levő lepároló-készülék folytonosan működő lepároló-készülékkel, a bürgonyamosó pedig bürgonyamosó-géppel fog kicseréltetni.*

Az állami kedvezmények megadásának ily feltételhez való kötése egyértelmű azok egyenes megtagadásával.

A burgonyamosást illetőleg, a szeszgyárosok a burgonya tisztaságának fontosságát eddig is belátták és ha primitív készülékek is, de a mosást kielégítőleg eszközölték.

Egy kisebb szeszgyárban, melyben a napi feldolgozás 15—15 mm. burgonya, ezen kis mennyiséget gép nélkül, a meglévő készülékkel is meg lehet mosni és egy mosógépnek a beszerzése csak újabb költség, megfelelő eredmény nélkül. Ennél azonban sokkal nagyobb akadály a folytonosan működő lepároló készülék beszerzése.

Először is még mindig kétséges, hogy a folytonosan működő lepároló mellett nagyobb-e a szesznyeredék?! Külföldi szakértők, pl. Maerker erre vonatkozólag majdnem semmi különbséget sem mutat ki. Csakis vízhiányban szenvedő és drága tüzelő-anyaggal dolgozó szeszgyárosoknak ajánlja. Feltéve azonban, hogy tényleg nagyobb a szesznyeredék, a mai szeszégetési viszonyok mellett egy kisebb gazdasági szeszgyár a lepároló készülék kívánt módon való átalakításának költségeit teljesen képtelen fedezni.

A gazda kénytelen lenne eddigi lepárolóját, mely pedig szeszgyárának legdrágább része, kidobni, az új lepárolóért ezeket fizetni, megfelelő cefre-szivattyukat szerezni be és szeszgyárát is egészen átépíteni.

Együttesen ezerekre menő újabb kiadások, a kezelésnek jelentékeny megdrágítása és az ezzel szemben várható eredménytöbblet majdnem semmi. Ha tehát ehhez a feltételhez lesz kötve a jövőben az eddigi kedvezmények meghosszabbítása, úgy az egyértelmű azok megtagadásával, egyértelmű legalább a kisüzemi szeszgyáraknál az üzem további folytathatásának lehetetlenné tételével.

A lepároló-készülékek kívánt módon való átalakításából a gazdákra nem, csakis a rézművesekre háramlana haszon, kik a régi készülékeket potom áron vevén át, az újakat méreg drágán adnák a gazdáknak. (Óeska réz kilója 45—50 kr., újonnan beszerzett réz-cdények kilója 160—180 kr.)

Különben az üzem mikéntjére és annak eredményére leginkább meggyőző adatok szerezhetők a kassai gazd. tanintézet szeszgyárának üzemeredményéről. Nevezett szeszgyár be van rendezve a technika legújabb követelményei szerint és oly szakértő kezelés alatt áll, minőt egy gazda sem alkalmazhat gyárában és meg va-

gyunk győződve, hogy mindezek daczára, ha a számítás adatai alaposak, a végeredmény mégis passiv.

Fájdalom, még más jelenségek is merültek föl megyénkben, melyekből csak az látható, hogy a pénzügyi kormány lehetetlenné óhajtja tenni a kiscbb gazdasági szeszgyártást.

Folyó évi április hó folyamán az adóketető-bizottságok működén, a Girálton működő adóketető-bizottságnál a pénzügyi kormány képviselője és a bizottság egy gazdasági szeszgyáros (Adler Samu kapii bérlő) III. oszt. kereseti adóját következő alapokon állapította meg. III. oszt. kereseti adó jövedelem: a) minden előállított szesz hektoliterje után tiszta nyeresemény 1 frt 50 kr., b) minden istállójában levő, moslékon tartott, tehát hizómarha darabja után tiszta nyeresemény 20 frt.

Megjegyzendő, hogy ezen ketetés, felfolyamodás alatt állván, még nem érvényes, de nem hihetvén, hogy a gazdák ezen újabb megadóztatása csak egyes közegek tulbuzgalmának szép eredménye és így fel kellvén tételezni, hogy ez egy, a pénzügyi kormány részéről a gazdákkal szemben érvényesített újabb irányelv, tisztán áll előttünk, hogy nemcsak helyzetünk könnyebbítésére nem számithatunk, de újabb és immár elviselhetetlen megterheletésnek nézünk elébe.

Ma, midőn minden szeszgyáros gazda kivánságának utopiája, hogy a szeszégetésnél legalább ne veszítsen, minden hektoliter szesz után önkényüleg tiszta nyereséget venni fel és ez után adóztatni, teljesen méltánytalan eljárás, de teljesen képtelen állapot, hogy a gazda minden állatja után, melyet feljavítva ad el, még III. oszt. kereseti adót fizessen.

A hizlálás a gazdánál, legalább vármegyénkben nem külön, tehát adó alá cső iparág, de a gazdaság nélkülözhetlen kiegészítője.

Feljavítja a gazda rendszeren saját kiselejtezt marháját azért, hogy egyrészt terményét értékesíthesse, de főleg azért, hogy gazdasága részére okvetlenül szükséges trágyamennyiséget produkálhasson.

Az egész szeszégetés ma a gazdára nézve csak egy szomorú kényszerűség, egy áldozat, melyet gazdaságának hoz, melyben egyszer már ugyis minden meg van adóztatva.

Ezen intézkedés folytatása és természetes konzekvenciája az

lenne, hogy az országban minden gazda, ki marháját avagy disznóját feljavitva értékesíti, hasonló adóztatás alá essék, sőt ily alapon meg lehetne adóztatni a buza-, árpa-, répáttermelést, egyszóval a gazdasági produkció minden ágát külön-külön, melyektől együttvéve fizeti ma a földbirtok elég súlyos adóját.

A kétszeres megadóztatás esetét látjuk tehát fennforogni, a mi annál szomorubb, mert az adótárgy és alany, a gazdaság és a gazda ezt ma jövedelméből egyszer sem képes megfizetni.

Az általános, a mezőgazdaságot országsszerte érdeklő kérdések mellett azonban multhatlan és sürgős feladatának tekintse minden vármegye gazdasági egyesülete egyik *legégetőbb, speciális kérdésével a mezőgazdasági szeszipar mai rászágos helyzetével foglalkozni és gazdasági viszonyaink tarthatatlan helyzetének tényezőire a magas kormány és a törvényhozás figyelmét felhívni és annak orvoslását a gazdaközönség nevében kérelmezni.*

A sárosvármegyei Gazdasági Egyesület ezen közleményben előadottakat két külön felterjesztésben kidolgozva, bizottságilag nyújtotta át a földművelésügyi miniszter úrnak Nagyméltóságának, ki a bizottság előtt kijelentette, hogy e sérelmek és bajok orvoslását legfőbb teendői közé sorolandja.

Itt az idő és alkalom, hogy egyesületünk által kezdeményezett mozgalomhoz valamennyi érdekelt gazdasági egyesület mielőbb csatlakozzék.

Hreblay Emil.

A vetésrontó legyek különös kártékonyságáról.

Ismeretes dolog, hogy Magyarországnak Királyhágón inneni részében az utóbbi három-négy év alatt igen nagy mértéket öltött az a kár, a melyet a vetésrontó legyek különböző fajai okoztak. A kár 1893. tavaszán kezdődött. A panasz akkor szintén a buzatermő vidéken merült föl, a hol a kárt a hesszeni légy okozta. Az ugyanez év őszén az ijedség óriási fokra nőtt; és nem emlékszünk, hogy a gazdaközönség valamely rovar miatt akkora ijedelmet állott volna ki, mint akkor. Mert nemcsak hogy maga is láthatta itt-ott a vetések pusztulását, de nagyban ápolta benne az aggodal-

mat a napi sajtó zaja is, a mely a vész növekedését napról-napra hirdette.

A zaj már 1893. őszén nem volt ugyan alaptalan, de csak túlozott. 1893. őszén a hesszeni légy még tényleg pusztított, de akkor már nem egyedül: az őszi vetésekben hozzájárult egy újabb jövevény. Ez volt szintén egy légyfaj, a fekete buzalégy (*Chortophila sepia* Meig: *Anthomyia Haberlandti* Schni.) E légyfajról csak annyit tudtunk, hogy élhet a búzában is: de 1893. évi télen és 1894. tavaszán egyre gyakrabban találkoztunk vele a beteg és pusztuló ősziekben. A gazdák e légyfajt egyszerűen hesszeni légynek tartották. Pedig nem hasonlít ahhoz semmitéle tekintetben.

Ugyancsak az utólag említett télen találkoztunk már a sárgalábu buzalégygyel is; e légyfaj aztán, mikor a búzának már kalaszát ki kellett volna hánynia, még nagyobb tömegben volt látható: sok kalász hasban maradt, mint ismeretes, tisztán csak a csikoslábu buzalégy tavaszi nemzedékétől származó fertőzés miatt. 1894. őszén a hesszeni légy feltűnően kevesebb volt. A hol pedig buzavetésekhez közel árpa- vagy zabvetések voltak, ott úgy ezekben, mint a búzában csakhamar mutatkozott egy negyedik kártevő légyfaj, a frit légy, valamennyi között a legkisebb. S még ez a légyfaj is szintén hesszeni légy számba ment.

1895-ben aztán a keverődés még nevezetesebb: akkor egy és ugyanabban a vetésben már nem egy-egy kártevőt, hanem együttesen kettőt, sőt nem ritkán hármat is lehetett találni. Egy és ugyanabból a buza-bokorból szedni lehetett hesszeni legyet, fekete buza-legyet és frit-legyet is! Hátha pedig nem az egyes buzabokrot, hanem az egész táblát vettük volna szemügyre! Ott aligha hiányzott a kártevők sorozatából egy légy is.

Nevezetes azonban, hogy ez a kevert jelentkezés nem öl-

tötte többé azt az arányt, mint a mely az egyes fajok önálló mutatkozása idején látható volt. 1893-ban, mikor legtöbbfelé tisztán csak a hesszeni légy pusztított, az ember az őszi búzának egy-egy tövén (tehát nem egy bokrán) 10—16 bábtkot talált; egy árpa- vagy zab-szálból pedig 7—10 frit-légybábtkot vehetett ki: most azonban csak itt-ott akadt az egyik vagy másik fajhoz tartozó légy-álca, vagy bábtkok. Igaz, hogy néha ugyanabban a töben ott van a fritlégy mellett a fekete buza-légy is, de a számszerint való mutatkozás mindig csekély.

Az ember tehát ezek szerint azt hinné, hogyha a legyek aránya így apadt, apadt velök a kártétel nagysága! Vajha ugy volna! Sajnos azonban, hogy az nem ugy van!

Tömeges jelentkezés esetén az ember könnyen beláthatta, hogy ősszel miért ment tönkre az egész *buzabokor*, ha abban összesen 20—40 hesszeni légybábtkot talált. Jutott akkor e bábtkból a bokor minden egyes tövére s természetes, hogy akkor el kellett pusztulni az egész bokornak. Ma más-kép mutatkozik a dolog. Ha a bokor három, vagy négy töböl áll s ha annak csak egyik töve volt fertőzve, pl. egyetlen egy hesszeni légy-álczától, vagy esetleg az elébb említett fajok bármelyikétől, az a tö maga elszárad teljesen, ellenben a többi ép fejlődik egy kis ideig tovább, de rendes fejlettségét egy sem éri el egészen, mert egyik-másik erőteljesebb tö megnő két arasznyira is, kis kalászát ki is hányja talán, de benne kevés a köszönet, mert mag, a mi számbavehető volna, nincs benne.

Ez a jelenség pedig nem ritka. Az utóbbi két év alatt alkalmam volt bőven, hogy figyelemmel kísérhessem a kártetők legyeknek ezt a sajátságos kártékonyosságát. Tényleg minden egyes bokorban akadtam egy-egy töre, a melyet vagy ősszel, vagy már tavasszal valamelyes légyfaj elpusz-

titott s melyben nem ritkán benne volt még a kikelt légy üres bábburokja. A bokor gyökere ép, tehát azt nem bántotta semmi s így a pusztulás okának nem valamely külső körülményben, hanem bent a növényben magába kellett rejtenie.

Erre az okra, vagyis a közvetlenül meg nem támadott töveknek a megtámadott tőtől való fertőzésére már régebben az orosz Lindeman Károly is gondolt. Ő e jelenség magyarázataképfelveszi, hogy a tövet bántó légy a növény közvetlen megsérülésén kívül még mérges anyagot is választ ki magából, a mely aztán szétárad a növény valamennyi részén s aztán lassítja, vagy egészen kedvezőtlenne teszi a növény egész fejlődését.

Ő ezt a magyarázatot tisztán csak a hesszeni légy kárteteleinél hozza fel. Magam azonban kiterjesztem a többi légy-fajokra is, mert tényleg megállapítható azoknál is.

S vajjon elfogadható-e ez a magyarázat? Azt hiszem, hogy igen. Természetes, hogy közvetlen bizonyítékunk nincs, de analógia útján egészen elfogadható magyarázatra találunk. Ismeretes dolog, hogy a hesszeni légy tulajdonképen *gubacslégy* (*Cecidomyia*). Ezekről a gubacslegyekről tudjuk, hogy azok a tőlük megsérült növényi részeken különféle eltorzulások fejlődését okozzák. Így a bükkgubacslégy (*Cecidomyia Fagi*), szőlőgubacslégy (*C. oenophila*), csergubacslégy (*C. circinans*) okozza azokat a rendellenes kinövéseket, a melyek az illető növény levelének alsó lapján, mint u. n. gubacsok találhatók s a melyekben a légy álczája él. E gubacsokat a légy az illető növényrész megszurása s a szurás helyén át a petéjének beillesztése útján okozza olyanformán, hogy a petén kívül a testéből talán még külön mérges, tehát izgató anyagot is választ ki, vagy hogy ez utóbbit a petével talán egyidejűleg adja ki magából: ez az izgató anyag aztán megindítója a rendellenes kinövésnek, a gubacsnak.

A hesszeni légnél a gubacsfejlődés ugyan hiányzik, de azért valószínű itt is, hogy mérges anyagot ő is választ ki magából, a melynek hatása aztán abban nyilvánul, hogy a növény fejlődésében nagy mértékben visszamarad, ha ugyan teljesen el nem pusztul. S ugyanez a jelenség előfordul a frit-légnél, a fekete-buzalégy s aztán a csíkoslábu-buzalégnél is. Ilyen kóros elválasztásokra nem volna nehéz rámutatni ezeknél is, de mellőzöm őket.

A dologból csak annyi bir gyakorlati fontossággal, hogy a hesszeni légy és többi gonosz czimborája nemcsak addig kártékony, a míg tömegesen előfordul, hanem akkor is, midőn már csak elszórtan található! S ez utóbbi esetben a kár sokszor egyenlő értékű az előbbi károsítás nagyságával. S ha a gazda azt tudja, akkor könnyen levonhatja belőle a végkövetkeztetést, a mi nem más, mint hogy ezek ellen a kártevő legyek ellen való védekezést nemcsak a tömeges előfordulás idején, hanem mindaddig kell folytatni, a míg csak nyomai találhatóak.

Jablonowski József.

A fajtajelleg. A tiszta vér jelei.*

I.

A magyar fajta szarvasmarha tenyésztésének hazánk mezőgazdaságát és állattenyésztését közelebről érdeklő fontos kérdésével legutóbb az 1895. évi III. országos gazdakongresszus foglalkozott behatóan. Sok panasz hangzott akkor is a folyton terjedő keresztkezésekre és ellenmondás nélkül fogadta el az illetékes szakosztály előadói javaslatomnak 2-ik és 3-ik pontját is, melyek így hangzottak:

* Az „Erdélyi Gazda” 1896. 6. számában „Néhány szó az „Észrevételekre” cím alatt cikkben a következőket olvassom — 308. oldalon —: „Az én tanításaimat természetesen nem vonja be a katedra zománcza . . . .” „Lehet, hogy a nem tetszetős formájú kifejezések ártanak a lényegnek és talán csekélységemnek is, a mennyiben miattuk nem juthatok abba a kellemes helyzetbe, hogy „Magyarországnak a magyar-erdélyi szarvasmarhát tenyésztő nagyközönsége” . . . . érdekenységét a magam javára felkelthessem.” Minthogy mindaz, a mit idézetképpen épp most leírtam, nem tartozik a vitakérdéshez és személyre vonatkozó: elallok eredeti tervemtől s nem folytatom az „Észrevételek”-et. Önálló formában szólok a vitakérdéshez, csillag alatt emlékezve meg a „Néhány szó . . . .” és a „Felíver magyar marha” cím alatt az „Erdélyi Gazda” 1896. 6. számában megjelent cikkek néhány érdekes tételéről.

2. a magyar szarvasmarhafajta tiszta vére megőrizendő, ha másutt nem is, az ország ama részének népies köztenyésztésében okvetlenül, mely rész az 1894. XII. t.-cz. végrehajtási rendeletének 24. §-ában »a magyar fajta szarvasmarha tenyészkerülete« gyanánt van megjelölve; 3. az 1894-ik évi XII. t.-cz. végrehajtási rendeletében a »magyar fajta szarvasmarha tenyészkerülete« gyanánt megjelölt országrész ama vidékein, melyeknek népies köztenyésztésében czél nélkül, legtöbbször véletlen, akaratlanul történt keresztezés folytán jelleg nélküli, elkorcsosodott magyar vére szarvasmarha található, a magyar jelleg visszaszerzésére a szükséges lépések sürgetően megteendőek.«

Határozati javaslatába foglalta a szakosztály azt a kívánságot is, hogy a földmivelésügyi minister rendeletileg mondja ki, hogy »a magyar fajta szarvasmarha tenyészkerületében« *közséji bikának kivétel nélkül csak tiszta vére magyar fajta bikát szabad használni és hogy másnak tehenére senki másféle bikát nem bocsáthat, csak tiszta vére magyar fajtájut.*

Mind ezekből önként következik, hogy mindannyian, kik ama nevezetes napon a magyar fajta tenyésztésének kérdéséhez hozzászóltunk, a tenyésztés praktikus szempontjából nézve az állapotokat, megegyeztünk abban, hogy *a magyar fajta szarvasmarhának van jellege és hogy a tiszta vérenek leginkább a fajtajelleg a mutatója* (mondjuk biztosítéka, vagy ha úgy tetszik criteriuma). Ezt soha senki nem vitatta egyszerűen azért, mert a magyar fajta szarvasmarha jól elkülönült fajta és mert a tiszta vér másik bizonyítéka, a törzskönyv, a magyar fajta szarvasmarhánál nem használható fel bizonyításra abban a mértékben, melyben az angol *telivér ló* »telivér« voltát a *General-Stud-Bookkal* bizonyítani lehet.

Az a kérdés most már, hogy *milyen hát a magyar fajta szarvasmarha jellege, melyek a fajtajelleg vonásai?*

Ezt a kérdést közlelő érdeklő valami történt nem régen. A magyar fajta szarvasmarha tenyésztői felszólítottak, hogy állapítsuk meg már végre-valahára *legalább a körvonalait* fentartani és fejleszteni óhajtott fajtánknak, mert a legtöbb ember — így hangzik az indoklás — *nem is sejtí, hogy mi az a fajtajelleg és mert ha szürke szőrű a marha, akkor minden fontolgatás nélkül magyar-erdélyi számba megy.*

Ez a felszólítás — szerény nézetem szerint — talán mégsem eléggé méltányos s azt tartom, hogy a magyar fajta szarvasmarhát tenyésztőkről nagy általánosságban talán még sem lehet* azt

* Az „Erdélyi Gazda“ 1896. 6. számában *Néhány szó az „fiszrevételekről“* című cikkben ezt a passust olvasom a 308-ik oldalon: „ . . . . . hogy mit illik, mit lehet és miként elmondani? . . . . . arra nézve tanítást nem fogadhatok el . . . . .“ Mint hogy az „Erdélyi Gazda“ 1896. 5-ik számában megjelent „Fiszrevételek . . . .“ cz. közleményemben *egyetlen szó nincs* arról, hogy „mi illik“, az idézett passus legszéremesebbnek látszó része nem indokolt, de a többi részesem indokolt.

irni, hogy: *a legtöbb ember nem is sejtí, mi az a fajtajelleg*. Hiszen ha nem sejténé, nem láthatnánk legelőinken és vásárainkon sok-sok nagy farka-ökröt, borjat, tehenet, mely farkák mindenik darabja annyira hasonlít egymáshoz, mintha egy formából került volna ki! A felszólítást pedig arra, hogy *a körvonalait* állapítsuk a fajtajellegnek, azért nem tartom méltányosnak, mert a tekintélyét csorbítja annak a testületnek, mely ez idő szerint illetékes a magyar fajta szarvasmarha fajtajellegét megállapítani. Ez a testület az *országos magyar gazdasági egyesület törzskönyvelő bizottsága*. 1887. ápril hó 5-én tartott ülésén a törzskönyvelő bizottság pedig *határozatilag kimondotta*, hogy: „*A szarvasmarhák fajtajellegére nézve azon leírás tekintetik irányadóul, a melylyel Tormay Bélának „A szarvasmarha és tenyésztése“ czimű könyvében a fajták és tájfajták jellegezve vannak.*” Ebből kétségbevonhatlanul kitünik, hogy a magyar fajta szarvasmarha jellege *megállapítva van már*** s így most csak az lehet kérdés: *jól, helyesen állapítottatott-e meg, vagy pedig nem?* Minthogy időm is volt, alkalmam is volt a magyar fajta szarvasmarhát megismerni, jogosítva érzem magamat e kérdésre azt válaszolni, hogy Tormay könyvében jól, helyesen van megállapítva a fajtajelleg, nemcsak körvonalaira nézve, hanem a részletekre nézve is; oly pontosan van megállapítva, a mily pontossággal egyáltalán megállapítani lehet valamely fajta jellegét, kivált olyét, mely roppant nagy területen elterjedve, feltűnően különböző viszonyokkal megáldott vidékeken él s ezért változatokra oszlott, mint a magyar fajta szarvasmarha. Nemcsak jól van megállapítva a fajtajelleg, hanem azzal az óvatos körültekintéssel is és tudással is, melyet az ily természetű kényes kérdés megkövetel.

A magyar fajta szarvasmarha jellegére vonatkozó megállapításunkat megbolygatni azokkal a részletekkel, melyek legujabban az »Erdélyi Gazda« hasábjain szóba hozattak, nem tartom czélszerűnek. Nem hiszem, hogy az országos törzskönyvelő-bizottság —

* Lásd „*Ülatisás az országos törzskönyv vezetésére és az országos törzskönyvbe való bejelentésekre a magán törzskönyvek vezetésére szolgáló útmutatással*“. Kiadja az országos törzskönyvelő bizottság. 1888. 19. oldal.

** Az „Erdélyi Gazda“ 1896. 6. számában „Telivér magyar marha“ czim alatt megjelent értekezésben — 329. oldalon — ez áll: „... szó csak arról van, hogy az egyik fél nagyon is nagy precizitással óhajtaná a magyar erdélyi marha fajtajellegét megállapítva látni, a másik fél ellenben nem tartja szükségesnek a szőrszálhasogatásba való boesátkozást s megelégszik felületesebb meghatározással is.“ A 331-ik oldalon pedig ez áll: „Szőrszálhasogatásig menni nem tanácsos, de felületesen bänni el a dologgal egyenesen veszedelmes...“ Mindezekre vagyok bátor megjegyezni — mert én vagyok az a bizonyos „másik fél“ — : hogy az „Erdélyi Gazda“ 1896. 5. számában megjelent „Észrevételek...“-ben *sehol egy szóval sem kétámtam a fajtajelleg megállapítását!* Az „Ülatisás az országos törzskönyv vezetésére stb“ szerkesztésében közreműködtem, tehát az „Észrevételek stb“ írásakor tudtam, hogy a magyar fajta szarvasmarha jellege megállapított már.

vagy bármely más hivatott testület — megváltoztassa a tiszta vér criteriuma felől azt a nézetet, hogy az: *leginkább a fajtajellegben és annak fejlettségében keresendő** és határozatilag kimondaná, hogy — például — *egy fehér tincs a farkbojtban vagy egy kesely-sáv a szürke patában a fajtatisztaság iránt táplált hitünket megczáfoja.* Hiszen az országos törzskönyvelő-bizottság által elfogadott ama »determinatio«-ban, melyet az állatorvosi egyesület 1886. évi közgyűlése megállapított, ez áll: ** »A kesely fehér szőr hazai szarvasmarháknál homálynak neveztetik«, az, hogy a »homály«-ság vérkeverés jele lenne, sehol nincs említve és csupán a *sávolozott tarka szín*-ről említettik — valamennyi fajtára vonatkozóan, hogy »... vérkeverécknél tűnik elő.« *Tormay* is csupán a »sávolozott« színezésről állítja, hogy »... a nem tiszta vér biztos jelének vehető« a magyar fajta szarvasmarhánál.

Arról pedig szó sem lehet, hogy akadjon valaha törzskönyvelő-bizottság, tenyésztési szövetkezet vagy bármiféle ilyen testület, mely a magyar fajta szarvasmarha *jellegének vonásai közé* sorolná, vagy pláne a *vértisztaság jelének* nyilvánítaná a következő „jeleket“: *a szarvak legalább oly hosszúak, mint a fej, a lebernyeg, mely legalább is középnagyságu, a mar a hátvonullal egy síkban sohase fekszik, a súly legalább 450 kiló.**** Nem hiszem, hogy találkoznék széles e hazában

* Lásd „Utasítás az országos törzskönyv vezetésére stb.“-ben a 17-ik és 19-ik oldalon.

** Lásd „Utasítás az országos törzskönyv vezetésére stb“ 4-ik oldal.

*** Az „*Erdélyi Gazda*“ 1896. 6. számában „*Telivér magyar marha*“ czim alatt, a 332. és 333. oldalon ezt olvasom: „Jellegző tehát a magyar marhára a szürke szín, mely a legvilágosabbtól a legsötétebb árnyalatig mehet, rigó szájjal is járhat, de borzderes színü nem lehet. Jellegző az általában festékes bőr, melyben kesely-foltok sehol elő nem fordulnak s legfeljebb a fülnen a pamaesször fakult. A bőr mindenütt festett lévén, a fényszáj legalább is palaszürke vagy aztán fekete. Nyenek a körmök is s a fark vége (bojtja) és a szarvak hegye is. A szarvak egyébként mindig legalább is oly hosszúak (rendszerint azonban hosszabbak), mint a fej, hengeresek és soha se csutka alakuak, se nem keselyek, hanem szürkők, legfeljebb sárgás, olajzöldes vagy rózsaszinbe játszó szürkék. A fejél — akár kisebb, akár nagyobb a szarvtövek közötti távolság — mindig vízszintes, vagy ahoz egészen közel álló, jellegző a lebernyeg, mely legalább is középnagyságu. Jellegző, hogy a mar a hátvonallal — különösen tehénnél — egy síkban sohase fekszik, hanem magasban áll, a far pedig sohase tonyosodik s a súly legalább 450 kiló.“

„Mind e jelek a vértisztaság jelei. Ha a modern magyar marhánál ezek nincsenek meg, legalább is meginog tisztaságába vetett hitünk . . .“

Mindebből kételkedést kizárván következik, hogy a magyar marha külsőjének *jellegző vonásai* egyszerűmind a *vértisztaság jelei is.* Tehát, hogy az a marha, melynek *lebernyege nem* „legalább is középnagyságu“, nem tisztavérü; az a tehén, melynél a *mar nem fekszik egy síkban a hátvonallal*, nem tisztavérü; az a marha, melynek *súlya 450 kilónál kevesebb*, nem tisztavérü! Nős, ily állítások felől vitakozni . . . igazán nem lehet. Zavarban vagyok azonban a következő állításokra nézve is: „*Jellegző az általában festékes*

praktikus állattenyésztő, ki elhinné ezt az állításumat: a magyar (nem bánom mondjuk) modern marhánál: »legalább 450 kiló súly a vértisztaság jele!

A »fajtajelleg«-et azok a tulajdonságok, sajátosságok alkotják, melyeket valamely fajta állatainak nagyobb részénél észlelni lehet. A vértisztaság jelei pedig azok a — mondjuk — »jelek«, melyekből biztosan megmondani lehet: tisztavérü-e valamely szóban levő állat, vagy pedig nem. Hálával fogok tartozni, ha meggyőzöttem arról, hogy e két fogalmat másként kell helyesen meghatározni.

A fajtajelleg és a vértisztaság jelei, nézetem szerint, két külön dolog, melyek azonban sok érintkező ponttal bírnak. A lapos szarv-tő, a keselység — homály —, a fehértinces farkbojt, a kesely fol-tok, a csutak szarvak stb. stb. mind *nem vonásai a magyar fajta szarvasmarha-jellegnek*; az óvatos tenyésztő nem tartja meg tenyész-tésre az elősorolt tulajdonságok valamelyikével bíró állatot; azok mind hiba számba mennek. Ezeket a hibákat azonban nem tekin-tetjük olyanoknak, melyek egyike vagy másika alapján a vérkeve-rést biztosan kimondani lehetne, a melyek miatt valamely állatról, vagy valamely tenyésztésről kimondhatnók a súlyos ítéletet, hogy *»nem tiszta vérü.«* — Azok a hibák oly tenyésztésben is előfor-dulhatnak, melyek tisztavérűségben az állattenyésztés praktikus kívánalmainak megfelelő értelemben tekintve a tisztavérűséget — *kétkelteni* nem szabad.

Hogy a *fajtajelleg hibái és a vérkeverés jele* között éles különbsé-get kell tenni: nem *teoretizálással*, hanem *praktikus* példával igye-kezem bizonyítani. A *kisjenői gulyáról* olvasom *»József főherczeg*

bőr . . . . A bőr mindenütt festett lévén . . . . .» Én ugy tudom — naponta látom — hogy a magyar fajta teheneknél a **tőgy bőre nem festékes**. Vagy talán festékes!? Lehet, hogy csalódom. A szarvakról ez áll: „ . . . soha se csutka alakuk . . . . » Ha a „csutak“ alak egy a „csutka“ alakkal, akkor téves az állítás, mert található csutak szarvu állatokat. *Tormay* is írja — „A szarvasmarha és annak tenyésztése“-ben — hogy „ezen szarvalak a hazai fehér fajtánk fiatal állatain az egy és fél éves korig (ha lassan fejlődnek, a két éves korig) *elny*, a két és fél éves kor betöltése után a csutak-szarv hibás.“ *»Hibás«*, de előfordul. A *marra* vonatkozó állítás nagyon merész. Valamennyi *sokat mozgó* háziállatunknak — lóul, juhul, sertésnél, szarvasmarhánál — a mar kiemelkedő, nem fekszik egy síkban a hátvonal-lal; a keveset mozgó húsjuhoknál, húsmarháknál, húsertéseknél nem emelkedik ki a mar; a nagy testű, lassan mozgó nyugati lófajtáknak szintén „nincs marjuk“. A magyar marha marjáról az állul, juhul, sertésnél, imént is említett könyvben: „A mar hosszú, széles alapú, de nem hori-tott, *sokszor kiemelkedt*, de még a púpos mar, ezen lényeges hiba sem mond-ható felette ritkának“.

Legyenek azonban azok a jelek *mind* csakugyan a vértisztaság jelei! Ebben a feltett, de meg nem engedett esetben: ha állítom, hogy azok a jelek a vértisztaság jelei, akkor nemcsak megírog, hanem megdől a hitem, ha ninesenek meg — akár modern, akár nem modern a marha.

úr ő császári és királyi fensége uradalmának ismertetése“ -ben, hogy : »Eredetét ez a gulya azon 12 darab tehénből és 1 bikából álló nyájból vette, a melyet 1820-ban hón szeretett kapitányuknak — a Palatinusnak — a kunok ajándékoztak. Ezt a kis csordát 1828-ban Derékegyházáról, a hajdani nagyhirű gróf Károlyi-féle gulyából hozott állatokkal szaporították; *azóta idegen vér nem került hozzá* “ *Tegyük fel*, hogy valamely ilyen gulyában akad egy bika, melynek több laposak a szarvai, vagy fehér tincs van a farkbojtjában, vagy a bőrén valahol pigment nélküli folt található, vagy kesely sáv van a körmén;* vagy valamelyiknek a szarvai nem *legulább is oly hosszúak*, mint a fej; vagy esetleg néhány rőt színű szál keveredett a szőrözetébe. . . . Mindazok az állatok, melyek ezen *jellegbeli hibák* bármelyikével éktelenkednek, bárki által a tenyésztésre alkalmatlanoknak nyilváníthatók; bárki megróhatja a tenyésztőt szóval és írásban is, hogy oly állatokat tart meg tenyésztésre, melyek főleg *bikanevelőtenyésztésbe* nem valóók, mivel azok a hibák éppen oly nagy hibák, mint akár a hegedünyak, a hajlott hát, a csámpás lábak. Mindezért vitatkozásba keveredhet a tenyésztővel a *fajtajelleg* felett és reábizonyíthatják, hogy nem ismeri a fajtajelleget . . . . , de egyéb baj nem érheti. Ha azonban a »feltett« hibák egyike vagy másika után indulva, azt hirdeti szóval vagy írásban, hogy azok a bizonyos állatok *nem tisztavérűek*, esetleg pert is akaszthatnak a nyakába, mert tönkre teheti annak a tenyésztésnek hírnevét. Ugyanis, ha valamely tenyésztésnek, melybe 1828 óta *idegen vér nem került*, egy állalat nem tisztavérűnek nyilvánítjuk : az egész tenyésztést *nem tisztavérűnek nyilvánítottuk*, mivel akkor 1828 előtt történt a vérkeverés s a kevert vér azóta az egész tenyésztésbe *elterjedhetett* és csupán pontos törzskönyveléssel lehet bizonyítani, hogy nem terjedt el.

Kitűnik e példából is, hogy a fehér tincset a farkbojtban, fehér foltot a bőrön, rőt szálakat a szőrözetben, fehér sávot a körmökön a *fajtajelleg rovására irandó hibának* tartom s ezért »hibázatom« is, de nem tartom oly *jeleknek*, melyek a *vértisztaság hiányát* bizonyítják. *Gyanút keltő jelek, de nem bizonyító jelek.*

Az olyan állatot, mely az illető jelek — szerintem jellegbeli hibák — valamelyikével éktelenkedik, okvetlenül kizárom a tenyésztésből . . . . . Nős, hiszen akkor *mindegy*: akár a fajtajelleg hiányos volta miatt, akár a vértisztaság gyanus volta miatt zárom ki! mondhatná valaki. . . . Nem mindegy; még pedig azért, mert ha arról a — mondjuk — fehértincses farkbojtu bikáról, (melyet, nem ügyelve eléggé a farkbojtra, felneveltem, melyhez hasonló azonban. — mondjuk — emberemlékezet óta, nem volt tenyészetemben) ki-

* A mezőhegyesi gulya „*Thuyadi*“ családjában előfordulnak; l. „*Erdélyi Gazda*“ 1806. 6. sz. „*Néhány szó az Észrevételekre*“ czim alatt.

mondom az ítéletet: *nem tisztavérű*, akkor egyúttal az *egész nemzetségére kimondottam az ítéletet* és az egészet kiküszöbölni kell a tenyésztésből. Ha ellenben csak jellegbeli hibának tartom a fehér tincset a farkban: kiküszöböölöm a hibást s nem bántom ártatlan nemzetiségét, mely esetleg »jelleg« mintája lehetne.

Hogy a *fajtajelleg és vértisztaság* nem ugyanegy dolog, kitűnik abból is, a mit fennebb már említék az országos törzskönyvelő bizottság határozatát ismertetve. »A tisztavér criteriumát *leginkább* a fajtajellegben és annak fejlettségében keresi,« így hangzik a bizottság véleménye. De ennél még többet nyom a latban a következő nyilatkozat: »Akár kísérletezés, akár fajtajavítás vagy vérfelfrissítés céljából kevertetett is más vér valamely állat családjába, ez, az orsz. törzskönyv szempontjából, keresztezésnek tekintetik s az ily családból származó állatok, *még ha a fajtajelleget meg is tartották*, mindaddig, míg az idegen vér belekeverése után a tenyésztés 6 nemzedéken át tisztán tovább nem folyt s a belekeveredett csepp vér kellőleg clozolva vagy állandósítva nincs, az orsz. törzskönyvben helyet nem találhatnak.« *

Akár mesterség, akár művészet a tenyésztő dolga, feladatának természete *megkívánja, hogy mintát* — mondjuk *ideált* — alkosson magának és azt megvalósítani törekedjék. A ki ideál nélkül dolgozik, csak a véletlen szerencse kedvezése esctén fog jó eredményt elérhetni. Önként érthető, hogy a *fajta* — vér — *tenyésztő* csupán a fajta jellegvonásaiból alkothatja ideálját. A ki *szőke* fajtát akar tenyésztetni, annak ne legyen *barna* ideálja.

Az *ideál* lerajzolása azonban nem könnyű dolog. Sok mindenre kell ügyelni, nehogy *megszűnjék* praktikus lenni, a mikor bizony nem fogják megvenni ideális állataikat.** *Dr. Szentkirályi Akos.*

* L. „Utasítás az orsz. törzskönyv vezetésére stb.“ 16. oldal. Minthogy én is aláírom azt a nyilatkozatot és, mert tudom, hogy a keresztezett állat „a *fajtajelleget megtarthatja*“, nem lehet egyetértő a „Néhány szó az Észrevételek“re ama nézetével, hogy „a ki az ilyen fajtakeverésből származó utódokat, plane első, második generációjában fel nem ismeri, az nem beszélhet fajtaismeretről.“ — Az az állításom, hogy „ma a simmenthali fajtánál a tarkaság van oly jelentős jellegtulajdonság, mint a magyar-erdélyi fajtánál az egyszínűség“, a „Néhány szó az Észrevételekre“ szerint „nagy és sok tévedésre alapul szolgáló kijelentés.“ Boesánatot kérek: *ma* egyszínű simmenthali bikát sem én, sem más nem fog vásárolni *tenyésztésre, bármilyen jó legyen is különben az a bika*; azt a magyar fajta bikát nem fogom megvenni és bizonyára más sem fogja megvenni *tenyésztésre, a melyiknek fehér folt éktelenkedik valahol az oldalán* — a melyik tehát nem egyszínű — *bármilyen jó legyen is különben*; a *tarkaság* hiányáért *nincs értéke ma* a simmenthalinak, az *egyszínűség* hiányáért *nincs értéke* a magyar fajtájúnak; . . . tehát joggal irhattam, hogy *ma* a tarkaság az egyiknél van oly *jelentős* jellegtulajdonság, mint az egyszínűség a másiknál. Arról, hogy egyik régi tulajdonság, a másik új, egyik konstansabb, mint a másik, . . . egy szót sem irtam.

** Az „*Erdélyi Gazda*“ 1896. 6. számában a 330. oldalon „*Telivér magyar marka*“ czim alatt e sorok állanak: „ . . . . . Ámde miért ideálja az an-

A bárányok hizlalásáról.

Pár évvel ezelőtt meglehetősen divatba jött nálunk a juhhizlalás, ma azonban már a juhtenyésztés ezen jövedelmező ága a kivitel nehézsége miatt mindinkább apad. De egyrészt nemcsak a kivitel nehézsége a főök, a mi miatt a juhok hizlalásáról oly keveset hallunk ma szólni, mint inkább az, hogy kevesen vannak ma már hazánkban, kiknek hizlalásra alkalmas anyaguk volna. A mi kis juhaink kevésbé alkalmasak a hizlalásra, kicsiny testük, lassu hizásuk miatt (a takarmányt nem értékesítik kellően), nem adnak prima minőségű húst s így a nagyobb vámokat nem igen bírják ki; ezért inkább a kisebb piacok számára, a helyi elárusításra szánt mértékben hizlalnak gazdáink.

Nem mondom azt, hogy a nem húsjuhok hizlalása nem fizeti ki magát; jövedelmezhet az is, különösen ott, a hol

BCU Cluj / Central University Library Cluj
 gol telivér ló tenyésztőjének a . . . . . terjedelmes dinyaalakú faru . . .
 . . . . . ló? Kovácsy Béla és Monostori Károly „A ló és annak tenyésztése“ cz.
 közikönyvben pedig azt olvassom a 327. oldalon, hogy: „. . . . . a telivér
 tenyésztők nem egy bizonyos egyöntetű, ideális testforma elérésén, hanem
 kizárólag csak egy gyors mozgású ló előállításán fáradoznak . . . . .“,
 melyről (lásd ugyanott 329. oldalon) „. . . . . a far ép oly sokféle alakulá-
 súnak, mint a fej . . . . . hol rövid, hol hosszú . . . . . hol egyenes, hol
 dinyaalakú . . . . .“ Igazán csodálni kell, hogy az angol telivér ló tenyész-
 tői eredményt tudtak és tudnak felmutatni, daczára annak, hogy 1889-ben
 („A ló és annak tenyésztése“ megjelenése évében) még nem volt ideáljuk
 és nem bánták akár hosszú, akár rövid, akár egyenes, akár dinyaalkú a
 ló fara. Az angol telivér ló tenyésztői által elért, bizonyára figyelemreméltó
 eredmény főleg azért is csodálatra méltó, mert daczára annak, hogy *fajta-
 beli* állatokot tenyésztettek, nem kívántak egy bizonyos jelleget a fején
 összpontosítani. Ugyanis „A ló és annak tenyésztése“ szerint: az angol telivér
 lónál „ha valamely testrész, a fej csakugyan nagy különbségeket mutat
 a formálódásban, de általában nemesnek, száraznak és többé-kevésbé egyenes
 profilnak mondhatjuk . . . .“ Ugyancsak a „Telivér magyar marha“ czim
 alatti cikkben olvassom a 331. oldalon, hogy „. . . . . a simmenthali
 marha tenyésztőjének a nagyhomloku, fedélszerű fejfélű, lapított szarvu . . .
 . . . marha“ az ideálja. Hogy a *lapított szarv* csakugyan az ideálja a simmenthali
 marha tenyésztőjének, vagy pedig nem — nem vitatom, azt azonban
 láttam, hogy Széll Kálmánnak rátót-herabázi tenyésztéséből, a nemrég bezárult
 ezereedik évi kiállításra felküldött kollekcziójában két telivérnek —
 katalogus-szám 883. és 889. — egészen hengeresek a szarvai és néhány
 másnak szarvairól is több joggal mondhatnók „nem lapítottak“, mint azt,
 hogy „lapítottak“. Széll Kálmánról azonban nem mondhatjuk, hogy nem
 ismeri a simmenthali marha fajtajellegét — illetőleg ideálját.

sok a legelő, sok a takarmány s a takarmány értéke nem a legmagasabb; hanem igenis merem állítani azt, hogy a juhok *teljes* hizlalása ritkán fizeti ki magát; inkább jövedelmezőbb a félig való hizlalás s olcsóbban fejezzük be a hizlalást, ha csak jól feljavítjuk, de teljesen ki nem hizlaljuk juhainkat.

Legzélszerűbb eljárás, hogy juhtartásunkból nagyobb jövedelmet húzhassunk, jobban mondva, hogy olcsóbban juthassunk a trágyához: *a bárányok hizlalása*. Ennél az eljárás kétféle lehet, u.^o m. vagy indirect, vagy direct hizlalással.

Az indirect hizlalás, mely külföldön leginkább Észak-Németországban van elterjedve s melynek legnagyobb piacai sorában Berlin és Hamburg állanak, — abból áll, hogy az anyáknak, — melyek természetesen vemhességük ideje alatt, vagy legalább is a bárányozás előtti utolsó hónapokban bőven takarmányoztattak, — a bárányozás utáni 2-ik, 3-ik naptól kezdve 30, legfeljebb 35 napig megfelelő mennyiségben pótoljuk a rendes takarmányadagot, tekintettel lévén arra, hogy tejelésre, illetve: tejjavításra alkalmas takarmányt adjunk az anyajuhnak, esetleg a rendes adag rópát és szálas takarmányt is magasabbra emeljük s így a jó anyatejjel hizlaljuk a bárányt, — avagy a direct hizlalás, midőn az említett takarmánypótlékot a báránynak adjuk, mihelyt az önönmagától enni tud. Mindkét methodus gyakran nyer alkalmazást s mindkettőnek megvan a maga előnye.

A csupán tejjel való hizlalás sokkal rövidebb ideig tart, mert 35 napnál tovább semmi körülmények között sem szabad a hizó bárányt szopni engedni — s nagyon kevés utánjárást igényel ugy a gondozás, mint a takarmányozás körül. Míg ellenben a direct (közvetlen) hizlalás sokkal tovább, hosszabb ideig tart, sok gondot igényel, de viszont majdnem biztosabbnak, sikeresebbnak mondható, miután első esetben

nagyon is az anyajuhtól függ, hogy a neki nyújtott takarmányt kellően feldolgozza-e tejjé, vagy nem. Kísérleteknek kell bizonyítani azt, hogy a hizlalás melyik módja jövedelmezőbb. A látszat szerint az elsőnek említett hizlalás lesz előnyben, egyrészt a nagyon kevés kezelési, gondozási költség miatt, főleg pedig azért, mert a másodiknál okvetlenül több takarmányra van szükségünk már azért is, mert azon takarmány, melyet a bárányoknak addig nyújtunk, míg kellően enni megtanulnak, tapasztalat szerint nagyon kevés, alig észrevehető befolyással van a súlyszaporulatra.

Hogy e két hizlalási módszer melyikére szánjuk rá magunkat, irányul veendő legelső sorban a piac, a fogyasztó közönség igénye. Így például külföldön Észak-Németországban Hamburg, Berlin, Königsberg, Danzig stb. piacain egyedül a tejen hizott bárány talál helyet, míg ellenben Austriában, Franciaországban és nálunk is „húsbarányt“ követel a piac, a báránynak „húsos“-nak kell lenni s ezért nálunk — úgy hiszem — idővel, miután eddig még alig van alkalmazásban a bárányhizlalás — ez utóbbi, azaz a húsrá való hizlalás fog eredményesebben, jövedelmezőbben végződni a gazdára nézve.

Fennt jelzett hizlalási időszak alatt a bárányok 10—14 kg. vágósúlyra szaporodhatnak fel, — természetesen a fajtától függ — s a kilogrammonként elérhető összeg 35—40 kr-ra rug; függ ez ismét a piac távolságától, nagyságától, de leginkább az időszaktól, melyben a hizlalást bevégezzük. Így például legjobb árt érhetünk el hizott bárányainkkal karácsonykor, újév körül, egészen húsvétig; szóval a farsangi időszak alatt, míg ellenben húsvét után már ritkábban kapunk kilogrammonként 35 kr-nál többet. Mindazonáltal különösen ott, hol a nyári elletés is divatos, a nyári hizlalás is kifizeti magát, dacára annak, hogy kisebb árt érünk el

bárányainkkal, de itt ismét tekintetbe veendő azon körülmény, hogy olcsóbb a takarmány s könnyebben jutunk jó tejelő takarmányhoz, mint pl. a zöld luczerna, — az anyákat jobban, olcsóbban tarthatjuk a vemhességi időszak alatt; jobb, erőteljesebb bárányt nyerhetünk s a bárány jobb és több tejet kaphat anyjától, jobban fejlődik azon időszakig, midőn elválasztjuk s erősebb lesz, midőn önmagára van utalva az evést illetőleg.

Magától értetődik, hogy nem minden bárány alkalmas hizlálásra. Legszebb átlagnak a 75% mondható. S azért is leghelyesebben cselekszünk akkor, ha — megfelelő nyájat feltételezve — kétszerre, avagy háromszorra osszuk be az elletési időszakot, azaz pl. a téli elletésnél november, december és január hónapok végén, avagy kisebb nyájnál a két első hónapot véve, míg ellenben a hol nyári elletés is van, ott az elletési időszak leghelyesebbje a június eleje.

Bárányaink közül kiválasztjuk azokat, melyek tenyészanyagul szolgálódnak a jövőben és arra legalkalmasabbak, — azokat anyjukkal együtt külön rekesztjük s a többit, a feleslegesét meghizláljuk.

Ha már most — feltéve, hogy több részletben történt az elletés — az első részletet eladtuk, ezen első csoport anyáinak tejét felhasználhatjuk a második elletésből származó bárányok számára, anélkül azonban, hogy bővebb takarmányozásban részesítenők őket s így a bárányok második része több tejben, táplálékban részesülvén, erősebbek lesznek s szebb súlyszaporulatot mutathatnak fel, mint az első. Így cselekszünk a bárányok 3-ik részével is.

Hizlálásra kitünő erőtakarmányt képez mindennemű olajpogácsa, melyek közül nálunk legjobban a lenmag- és repeze-olajpogácsa van használatban, (Németországban a „Sesam“ magjából préselt pogácsa), továbbá az árpa és

tengeri ugy egészben, (szemben), mint durván darálva, avagy zúzva (törve). Nagyon ajánlatos egy bizonyos répaadagot is alkalmazni a takarmány pótlásánál, miután a répa tudvalevőleg kedvező befolyást gyakorol a tejelésre. Elegendőnek vélem darabonként — közönséges anyabirkát véve tekintetbe, a rendes takarmányozás mellett pótlékul $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ kg. erőtakarmány és $1\frac{1}{2}$ —2 kg. répa adagolását.

A következőkben egy egész egyszerű számítást teszek, melyből a gazda könnyen beláthatja, hogy jövedelemmel kell járnia a hizlalásnak: Pl. vegyük fel, hogy 35 napi hizlalásnál egy (szoptatós) anyabirka az a nélkül is rendes takarmányozáson kívül még következő takarmányjobbitásban részesült: 1 birkának 35 napra à naponta $0\frac{3}{10}$ kg. erőtakarmány-pótlék $10\frac{3}{10}$ kg. erőtakarmány à 6 kr., összesen 63 kr., továbbá $1\frac{1}{2}$ kg. répapótlás à 35 nap = $52\frac{5}{10}$ kg., q-ja 60 kr. = $31\frac{1}{2}$ kr. Összes költség $94\frac{1}{2}$ kr. o. é.

Feltéve, hogy egy bárány átlagos vágósúlya 11 kg.-ot tesz ki s azért (átlagos árt véve a téli szezon alatt) csak 38 krt kapunk kilogrammonként, így a bevétel tesz 4 fnt 18 krt.

Tekintve azt, hogy egy nem hizott, elválasztott bárány átlagos piaczi értéke 2 fitra vehető, az összes brutto jövelem-többség 2 fnt 18 krt teszen, melyből a $94\frac{1}{2}$ krnyi hizlalási költséget leszámítva, *1 fnt 23 $\frac{1}{2}$ krnyi tiszta jövedelem* mutatkozik darabonként s így pl. 100 drbnál 123 forint 50 kr. mutatható fel tisztán.

Változhatnak azonban ezen adatok, mert pl. az erőtakarmány is olcsóbb lehet a 6 kr-nál, a bárányok átlagos vágósúlya is több lehet 11 kg.-nál, különösen nagy testű húsbirkák tenyészetében s meglehet az is, hogy a vágósúlyban kilogrammonként nem 38, hanem 40—42 krt is kaphatunk s akkor a hizlalás még jövedelmezőbb.

Ezen számítás állhat a tejen hizlalt bárányoknál, ha

pedig húsbárányokat akarunk elérni, mint a melyek a mi piacunk számára sikerrel termelhetők, akkor következő számítás lehetséges: 45 napi hizlalást számítva, kap az anyabirka takarmánypótlásul naponta $\frac{1}{4}$ kg. erőtakarmányt = 11.₂₅ kg. erőtakarmány à 6 kr. = 0.67 $\frac{1}{2}$ kr. 30 napra a báránynak átlagban naponta 0.₁₅ kg. = 4.₅₀ kg. erőtakarmány à 6 kr. = 0.27 kr. 45 napra az anyabirkának à naponta 1 kg. répapótlék = 45 kg. 1 q. 60 kr. = 0.27 kr. 30 napra a báránynak à 1 kg. naponta = 30 kg. à 60 kr. q-ja = 0.18 kr. Összes kiadás 1 frt 39 $\frac{1}{2}$ kr.

A húsrá hizott bárány átlagos vágósúlyát 12 kg.-ba véve s egy kg. értékét csak a minimális téli árban 38 krral számítva, kaphatunk érte 4 frt 56 krt, leszámítva ebből a 2 frt értéket, melyet a bárány elválasztáskor képviselt, marad 2 frt 56 kr. bruttojövedelem-többlet, ebből leszámítva az 1 frt 39 $\frac{1}{2}$ krnyi takarmányozási költséget, marad tiszta jövedelem 1 frt 16 $\frac{1}{2}$ kr. darabonként, azaz 100 drbnál 116 frt 50 kr. o. é.

Tekintettel kell még lennünk arra is, hogy a hizlalási időszak alatt, melyet az elválasztástól számítunk, bármily csekély mennyiségben, de mégis trágyát is kapunk a báránytól, mely az elválasztáskor eladott bárányoknál számításba nem jöhet.

A bárányok hizlalásánál tehát semmi körülmények között veszteséggel nem dolgozunk s ismételve csak azt mondhatom, hogy kísérleteknek kell bebizonyítani azt, mely hizlalási módszer jövedelmezőbb?

A gátai uradalomban ez évben a nyáron ellett bárányok hizlalásával teszünk kísérletet s a hizlalás eredményét annak idején e szaklapban közölni fogom.

Krolopp Alfréd.

KISSEBB SZAKKÖZLEMÉNYEK.

A szőlő- és komló-karók tartóssá tételére az »O. U. Centrall. f. Walderz.« a következő eljárást ajánlja. Mint hogy főként a karók repedéseibe hatoló nedvesség rontja a fát, a télen vágott karókat fedél alatt jól kiszáritva, oly anyaggal kell bekenni, mely a repedéseket betömi. Erre legjobb a porrártört agyagból és forró kőszén-kátrányból készített tapasz. Ezzel kitöltjük a nagyobb repedéseket, azután a karó földbe kerülő részét újból bekenjük forró kátránnyal és porrártört agyagot szítalunk reá, annyit, a mennyit a kátrány felvenni tud. Ha ez a réteg megszáradt, még egyszer ismételjük a bekenést s így kezeljük a karó felső végét is, hogy ott se hatolhasson be a nedvesség. A kátránnyal kevert agyag vízátthatlan réteggel vonja be a karót s megóvja a rothadástól.

A ponty — potyka — korát könnyen megállapíthatjuk a »Berliner Patent Bureau« közlése szerint a következő módon. Leválasztva egy pikkelyt a hal oldaláról, borszeszben jól megmossuk; ha a hal egy éves volt, a világosság felé tartott pikkelyen egy világos pontot fogunk látni; a két éves hal pikkelyén ezen pont egy gyűrűvel van körülveve; ha két gyűrűt látunk a pont körül, három éves a hal, ha három gyűrűt látunk, négy éves hallal van dolgunk és így tovább.

—sz.

Egy jó lóherceséplő-gép. A Robey és Társai budapesti gépgyáros cég által »Record« név alatt mult évben forgalomba hozott szabadalmazott egytetemes lóhere cséplő-, fejtő- és tisztító-gép munkaképességét átlag véve óránként 158—160 kilogrammra tehetjük, mely eredménnyel — tekintetbe véve, hogy az előző évekhez képest a mult évben ugyyszólván féltérmetes volt — minden Record tulajdonos meg lehetett elégedve, annyival is inkább, mert e mellett minden tekintetben a lehető legtökéletesebben és a megkívántató tisztasággal dolgozott, szemvesztéséigpedig egyáltalán sehol sem észleltetett. Egy izben tett tapasztala omszerint, nedves időjárás alkalmával, amidőn a munka napjában többször megszakadt, következő eredmény lőn konstatálva: Egy szintén újabb fajta lóherfejtő-gép — melynek azonban egy közönséges cséplőgéppel kapcsolatosan kell dolgozni — a Recorddal egyszerre fogott munkához és mialatt előbbi 30 hold termést, 23 métermázsa mageredménnyel, addig a »Record« — daczára közbejött 8 napi munka szünetelésének — 80 hold termést, 123 métermázsa mageredménnyel dolgozott ki, olyan lóheréből, mely sem tökéletesen érett, sem szárazon gyűjtött nem volt, sőt több helyen be volt ázva és fagyva, ugy, hogy sokat el kelle belőle hányni. Szilárdságra nézve a »Record« semmi kívánni valót fenn nem hagy, a célnak minden tekintetben

megfelelően és tartósan van építve; belső szerkezete könnyen és kényelmesen megközelíthető, tengelyei pedig önműködő zsirke-
készülékekkel vannak ellátva, a mi az olajperselyekkel szemben
pénz- és időmegtakarítást biztosít és megvédi az ágyazatokat a por
és piszoktól, nemkülönbén a begyúlástól is. Érdemes e géppel a
következő szezonban próbát tenni. N. S.

A sertésvész gyógyítása. Szepessy István sóstofalvi birtokos
közli a következőket: »A sertésvésszel szemben eddigi tapasztá-
lásom szerint a legbiztosabb szer a szappanlug vagy bármiféle
marólug. Az eljárás a következő) A sertések, ha a vész föllépte
előtt szemet ettek, a vész kitorésekor árpa vagy tengeri darára
fogandók. Ehhez az elkészítendő darához szükséges vizmennyiségbe
adandó a feloldott lugból kis malaczkok részére fél evő kanállal,
nagy sertésre 1 evő kanállal. Ennek megtörténte után a lugot vízzel
jól fölkeverjük. Ebbe a keverékbe teszünk még egy malaczra 15
gram, nagy sertésre 25 gram narancsszín dárdanyt. Ezt ismét a
már előbb leírt keverékkel együtt jól föl kell kavarni és azzal a
sertések daráját elkészíteni. Az eredmény meglepő. Azok a serté-
sek, melyek még nem kapták meg a betegséget, nem is kapják
meg. A beteg sertések közül pedig, ha még az első 24 órában
kapják az orvosságot, 100 közül 90 százalék meggyógyul. Volt rá
eset, hogy nálam egy nap 10 sertés betegedett meg, de az orvos-
ság beadása után 48 óra múlva jobban lett. Konstatáltam, hogy a
szer beadása után a baj észrevehetőleg szűnik és három-négyszer
való beadása után teljesen megszűnik.« (Nem tudjuk, mit fognak
szólani chez állatorvosi körökben; szakvélemény igénybevétele nél-
kül mi nem ajánljuk megpróbálását. Szerk.)

LEVELEK.

Hunyadvármegye szarvasmarhatenyésztési tervezetéhez.

Tisztelt szerkesztő úr! Igen jól tudtam azt, már előre is,
hogy a tervezet, melyet Hunyadvármegye szarvasmarhatenyész-
tésének emelésére — higye meg a tisztelt szerkesztő úr, legjobb
tudásom és tapasztalatom után, jó lelkiismerettel — megkészi-
tettem, mindazoknál, a kik a nyugati szarvasmarha-fajok impor-
tálásának ellene vannak — visszatetszést fog szülni.

Csak arra szorítokozom most, hogy a tisztelt szerkesztő úr-
nak * alatti kérdőjélére válaszoljak példákkal, nem vonatkozva
más megyékre, természetesen csakis Hunyadvármegye területére.

Több nagyobb gazdaság van itten, melynek igás állománya kizárólag nyugati vérnek a keveréke által létre jött ökrökből áll s ezen igás ökrök végzik az egész gazdaság összes téli és nyári fuvar munkáját: fát hordanak be az erdőről, szállítanak gabonát a piacra, szántanak, boronálnak stbi anélkül, hogy a munkának a miatt szünetelnie kellene, hogy nem igaképesek.

Vannak más gazdaságok, a melyekben az igásökr-állomány vegyes: vannak magyar-erdélyi fogatok és vannak nyugati vérű korcsokból összeállított fogatok, sőt tisztán nyugati vérű ökrök is.

Egy igát vonnak ezek, egy jászolból esznek, egy vályuból isznak és ugyanaz az anyaga az egyik fogat béresének, a mely a másikénak. A különbség a fogatok között csak az, hogy a magyar-erdélyi fogatok soványak, a nyugatiak pedig, ha nem kövérek, de legalább jó húsban vannak.

A betegség sem járja jobban ezt, mint amazt.

Mikor eladásra kerülnek, akkor a magyar-erdélyi ökröknek kell egy pár hónap, a míg kipihenik magokat; a nyugati fajok ki vannak pihenve egy pár hét alatt.

Arról nem is szólok, hogy melyik hogy hízik ki? de már azt nem hagyhatom megemlítés nélkül, hogy a vásáron a vásárló szeme a színes ökröt keresi és hogy ezért 30—35%-al többet is fizet.

Mondom, kérem, nem beszélek másról, csak Hunyadvármegyéről; ott a Mezőségen és talán a székelyek között, még előnyösebb fekvésű vidékeken mások lehetnek a viszonyok, de itt ilyenek — és vannak itten birtokosok, a kik a magyar-erdélyi fajta iránti előszeretetükről letettek a sikertelen tenyésztési kísérletek miatt.

Helyes volna-e most a népet arra erőszakolni, hogy azon faj tenyésztésére térjen, a mely neki nem hoz akkora jövedelmet, mint a mekkorát emez biztosít? azt tessék megítélni.

Én, kérem, nem venném és nem veszem magamra a felelősséget azért, de azt tudom, hogy vármegyém területén ugy a szarvasmarhatenyésztés körül, valamint a mezőgazdaság más ágaiban is lelkiismeretesen dolgoztam és sem a nagyobb birtokosoknak, sem a nép földművelő-osztályának alkalmat szemrehányásra nem szolgáltattam.

Nem az előszeretet a tarka marha iránt vezetett ezen tervezet megkészítésénél, hanem a tapasztalás és azon tiszta jó szándék, hogy megyémnek jó szolgálatot tegyek.

Tisztelettel maradtam

Kún István,

k. g. e.

Terméskilátásaink.

I.

Vidékünkön az őszi kalászos gabonafélékről a termés kilátás nagyon jónak mondható. A búza most virágzik egyáltalán mindenütt, a mi egy kissé oly gazdaságokban, a hol az aratásról előre gondoskodva nincsen, hátrány lesz, mert a közép-, illetve a kisczudák gabonájával egyszerre fog érni, miáltal az aratás megnehezedik, illetve drágább lesz. Egyik tekintélyes gazdától saját kísérletei alapján hallottam azon tanácsot, hogy nekünk erdélyieknek jobb lenne a tiszavidéki búzát vetni, mivel az két héttel korábban fejlődik, illetve ér, miáltal az aratás olcsóságában tekintélyes összeget takaríthatnánk meg; de ezen korábbi búzának azon előnye is van, hogy a majdnem minden évben fellépő rozsdá sem árthatna annyit a termésnek, mivel annak megjelenése alkalmával a búza már a virágzáson túl lenne. Sajnos azonban, hogy a vetőmag változtatást nálunk sokan csak nagy szükségből és nem rendszeresen eszközlik.

Tavaszi termésünk ugyan megsínylették a májusi esőhiányt s azon vetések, melyek a tavaszi talajnedvesség kiszáradása után vették el, későre és egyenetlenül keltek s lassan is fejlődtek, de azokat is a júniusi esőzések helyrehozták. A hol az őszi szántás elmaradt, annak a hiánya a termésben látszik.

Azonban ha tartós szárazság nem fog bekövetkezni, jó termésre számíthatunk.

Másképen áll már takarmánytermésünk. Ezek a májusi szárazságot már nagyon megsínylették s gyarapításukra a júniusi eső egy kissé későn jött, mert a füvek már mind virágzásban voltak. Ebből már csak háromnegyed termést kaptunk.

A lóheréseket már a téli fagyok sok helyt megrongálták, miért sokan ki is szántották még a tavaszon.

A megmaradottakat is növésükben és fejlődésükben a szárazság gátolta; amellet a féreg (apion) is uralkodik, mely gyengíteni fogja magtermésünket. Vannak azért itt-ott dús lóherések is. Én azt tartom, hogy gazdája és talaja válogatja.

Gyümölcsstermésünk közepesnek mondható, kivéve a szilvát, ez kevés van.

A múlt évi dús szőlőtermés után azt hitte mindenki, hogy ez év termése meg fogja amazt sinyleni, de jelenleg is nagyon szép termés mutatkozik; sajnos azonban, hogy aggodalom tölti el a szőlős gazdákat, mert már ritka szőlőterület az, melyik a phylloxera általi veszélynek ki ne lenne téve.

Még sajnosabb az, hogy — kivéve a nagyobb birtokosokat — a szőlők felújításáról, jobban mondva azok megvédéséről és a phylloxerának ellentálló fajták pótlásáról s azok beoltásáról népünk nem gondoskodik s mégis azt kívánja: „adjon Isten bővebb szüretet jövőre.“

Alsó-Bajom, 1896. június hó 22-én.

BCU Cluj / Central University *László Zsigmond.*

Terméskilátásaink.

II.

Tekintetes Szerkesztő ur! A gazdának jelen időszakban kevés ideje van, hogy az írotollat elővegye és egy hosszú gazdasági czikk megírásával foglalkozzék. Ennek folytán, engedje meg, hogy Szilágymegye hadadi járásáról irhassam meg röviden gazdasági állapotunkat.

A fent nevezett járásban az őszi búzák igen szépen neki indultak volt fejlődni és bő termés kecsegtetett, azonban a túlságos eső és vihar, nagyobb részben még szemzés előtt, össze kúsztálta s még a mi nagyobb baj, a rozsdá is nagyon uralkodik, nem csak a száron, hanem a kalászra is fölhatolt, a mi a szemnek nagy ártalmára van, így csak 5—6 mm. szemet számíthatunk holdankint.

Tavaszi vetéseink közül árpa és zab, a hol kellő időben esőt kaptak, kielégítők, nem nőttek magasra, de szép kalászt hajtottak. A tengeri, hol a szárazság meg nem fojtotta a kikelését, szépen diszlik, azonban ez az egy növényünk, a mely na-

gyon vegyes állapotban van. Némely helyen a töltögetést is befejezték, más helyen csak az első kapát adhatták meg neki.

A széna-csinálással megfogytunk az ürgét, többnyire lekaszával találta az eső rétejünket s nagy esők következtében, a hegyekről lezuhanó viz elöntötte a réteket és tökéletesen oda iszapolta szénáinkat. A mit kaszálatlan talált, azt lenyomta, még sarju-kaszáláshoz is kevés reményünk lehet az előzmények alapján.

Munkás viszonyaink elég jók s nem drágák, mert egy férfi napszámosnak fizetünk 50 krt, egy nőnek 40 krt napibérbe koszt nélkül. Különbén ezen vidéken a gazdasági munkák nagyobb részben részibe folytattatnak. Lóhert dolgoznak negyedén, szénát harmadán, búzát aratnak 11—12-en, minden kat. holdra 1 liter pálinka, egyéb semmi.

Állategészségi viszonyaink elég kielégítők, kivéve a sertéséket, mert még a sertésvész most is pusztít, kevés hely van, hol már ki nem dühöngte magát 80—90% elhullással.

Ez alkalommal hosszasan a sertésvész terjedéséről nem írok, de később időt szentelve rá, leírom, hogy terjedt itt el ez a veszedelmes betegség.

Hadad, 1896. július 1-én.

Barra Mózes.

Terméskilátásaink.

III.

Pár héttől fogva időjárásunk nagyjából borus, szeles és hűvös. Hőmérőm 8—10 R. fokon váltakozik: Mindennapos az egészen őszi színezet és jelleggel bíró eső, mi ezideig is nagy károkat okozott. Szél, eső a kalászos vetéseket részben leverte, ledöntötte; rozsdá, üszög emellett búzán, árpán, zabon fellépett. A Nyárad folyó és Maros terén különösen a kalászosok vannak a rozsdá által (*Puccinia graminis*) meglepve, miáltal világos, hogy a gabnaszemek összezsugorodása s így a liszttartalom kevesbülése fog előállani. Általán az egész őszi vetések fejlődésükben, minőségben igen hátra maradtak s ennek oka az a rendkívüli abnormális időjárás, a mely ezen év — úgy látszik — minden évszaktát meglátogatja: hó helyett télen sár, hideg helyett meleg — tartós szárazság, erre hosszas eső, így volt ezen évben. Igen sok

helyt, különösen a rozskokba sok *anya-rossot* vettem észre, minek mérgező hatása bizonyítva lévén, ezek külön tevésére ügyelni kell, azért is, mert mint patikai szert, el lehet adni. Legtöbbet szenvedtek előbb a szárazság, később az eső miatt a fű, vetett széna- és takarmány-neműek; ezek legtöbbnyire hol rendül, hol apróbb csomókban áznak s így kilugozva tápértékük nagy része elvész s így értékök is legalább részben. A luczerna, hereféléken élősdi arankafélék is sok kárt tettek. Azon gazdák, a kik az eső miatt nem kaszáltattak, fásult takarmányt fognak kapni — s beállhat még az is, hogy a másod széna (sarju) termésök is az idő rövidege miatt kevés hozamot fog adni. A törökbúzák szünni nem akaró eső, hideg szelek miatt kezdenek sárgulni, — vizeztartó helyeken a 2-od kapálást félbe kellett hagyni. Világos, hogy ily körülmények között elő fog állani a munkaösszeterlődés, a mi aztán meg fogja drágítani a napszámot. Az átlagos kilátások úgy minőség, mint mennyiségre nézve csökkentek. Szóval a gazdaközönség helyzete elég szomorú, a mit a gazda ad ki, az mind olcsó, a mit vesz, az mind drága, — küzdeni kell az elemekkel, fizetni kell a nagy terheket s tenni kell a lehető legrosszabb cselérendszerrel és törvényekkel.

A konyha-kertbe a káposztán a hamuféreg grasszál, a burgonyát sok helyt a burgonya-rothadás néven ismeretes betegség lepte meg — kedvezvén neki az esős idő, előidéző oka *Peronospora* infestáns. Szőlősökbe közepes termés-kilátások mellett szembe tűnik több helybe a szőlőpenész (*peronospora*), sőt ha nem csalódom, szőlőisztharmat is észlelhető, mit az *oidium Tuckeri* idéz elő.

Gabonaneműek ára igen nyomott, kereslet búzába szinte semmi; árpa, zab inkább szóba jön, a lóhere-magot egyedül hajszolják az ágensek — sajnos — igen kis termés lesz belőle ez évben.

Állategészségügy kedvező — a sertésvész ezideig még megkímélt; a sertések ára fenn van, a kisebb vidéki piacokon is igen jó árban kelnek különösen a felhizott sertések és malaczkok. A szarvasmarhák, lófélék ára azonban igen alacsony — olcsóbbak különösen a sovány állatok, mint a múlt évben, oka részben azt hiszem főként a széna- és takarmányfélék csekély hozama és nagy ára.

Sánta Albert.

Gazdasági levél a Maros mentéről.

Nem mondhatjuk általánosságban mi marosmenti gazdák magunkról azt, hogy speciális gazdasági viszonyok közepette gazdálkodunk, azonban viszont el kell ismernünk azt, miszerint — a szoros értelemben vett erdélyi részekben — igen kevés vidéken üzetik a gazdálkodásnak annyi neme, mint nálunk a Maros mentén. Ha sorra vesszük terményeinket, azt tapasztaljuk, hogy — kevés kivétellel — a főtermények mindenikével találkozunk itt. Így a búza, rozs, árpa, zab, repce, tatárka, tengeri, len, kender, takarmányrépa és cukorrépa, burgonya stb. . . . továbbá szőlő és gyümölcsstermelés kiterjedtebb mérvben, ugyszintén újabb időben a mesterséges takarmánynövényeknek (különösen a herefajtáknak) nagyobb mértékbeni termelése vétetett fel a gazdasági üzem körébe.

A ki figyelmesen tanulmányozta a Maros mentének gazdasági viszonyait, annak okvetlenül ama tapasztalatra kellett jönnie, miszerint a marosmenti gazdák legnagyobb része kezdi lassanként el-elhagyogatni a ~~more-pátrió~~ gazdálkodás rendszerét (ha ugyan ez „rendszernek“ nevezhető) és gazdaságaik keretébe fokozatosan kezdik beilleszteni az egységes gazdasági rendszert: vagyis a termőterület bizonyos %-jét kiválóan csak takarmánytermelésre fordítják, több állatot tartanak, több trágyát produkálnak, más szóval: haladni kezdenek az intenzivitásnak megkezdett útjain. Általánosságban nem mondhatjuk el, hogy a Maros mentének minden részén így áll a dolog, bizony még sok község határa nem látta a vasekét és vasboronát: de lassanként — álgészrevehetően — terjed, tért hódít a vaseke, a melynek nyomába a gazdasági cultura felvirágozni fog! . . . .

Az idei év terméskilátásai a Maros mentén igen különbözők. Évek óta nem volt olyan excentrikus időjárásunk, mint az idén. Már a tél gyenge volt és csapadékban szegény. Kora tavasszal elég csapadék hullott ugyan; de április közepétől május hó végéig alig volt valami csekély eső, az is csak pászttánként tüntetett ki egyes dülő vagy határrészeket. Eme hosszas — és korai — szárazságot igen megsínlették a vetések. Az őszi eső után még elővették magokat, nemkülönbön a tengeri és herefajták is; de a tavasziak közül a zab, árpa és répa na-

gyon elmaradtak és igen csekély termést ígérnek. Miután nem messze vagyunk már az aratástól, a hozzávetőleges termés-kilátási-átlagokat a következőkben közlöm: őszi búza 5—5·50 mm., rozs 5 mm., árpa 5·50 - 6·50 mm., zab 6·50 mm., tengeri 7 mm., burgonya 25—34 mm. kat. holdanként. Daczára a nagy szárazságnak, ezen átlagok „elég” türethetők, a mit én határozottan a termő talajnak gondos megművelése és a helyes trágyázás javára írom fel! . . .

Sajnos, hogy nem dicsekedhetünk ily átlagokkal a takarmánytermelésünket illetőleg. A tavaszi nagy szárazság hatása csak itt észlelhető igazán. A réti széna alig-alig tudtt fejlődni, az alfűvek legnagyobb része kisült, úgy, hogy a hozam kat. holdanként alig 7—8 mmázsa, a vörös lóher és luczerna pedig alig 9 mm. termést adott. A jó széna ára máris felszökött. 1 szekér (6 mm.) réti széna 15 ft.

Gyümölcstermésünk közepesnek mutatkozik. Szilva aránylag csekély lesz, azonban alma és körtve termésünk szépnek mutatkozik. Vidékünkön igen lényeges dolog, egy jó alma-termés, mivel legnagyobb részt a batul, ponyik és gyógyi fajtákat termeljük, a melyek ősszel igen nagy keresletnek örvendenek. Kár, hogy a Maros mentén egy nagyobb szabású és terjedelmű, 25—50 kat. holdas gyümölcsfa-telepünk nincs, a honnan ezrével lehetne kiadni a Marosmente éghajlatához hozzászokott gyümölcsfa-csemétéket, midőn is az egész Marosmente rövid idő alatt egy szép gyümölcsös kertté alakulna át (természetesen arra alkalmas területeken) és pár év alatt egyik biztos jövedelmi forrását képezné egyes marosmenti községeknek.

Ajánljuk ezen eszmét az intéző körök b. figyelmébe. Szőlőtermés — kivéve a hol a jég és filloxera tett és tesz kárt — az idén szép mutatkozik. A peronospora ellen sok helyt permeteznek.

A Marosmente egyes községeiben június havában a jég sok kárt okozott. Így M.-Lapád, M.-Bagó, M.-Szentkirály és részben Nagy-Ényed határaiban a tengeri és szőlőkben tett érzékeny kárt. E hó 20-án M.-Szent-Benedek, Magyar-Forró községek határait pedig teljesen tönkre tette. Az utóbb jelzett községekben különösen az őszi gabonákat annyira elverte, hogy ott aratásról szó

sem lehet, takarmánynak kaszálják le. Jelentékeny kár esett a gyümölcsös és szőlőkben is.

Nagy-Enyed, 1896. július hó

Székelyhidy Viktor.

LAPSZEMLE.

A lapolvasó közönség olvasmányának jó részét az elmúlt időszakban a kiállításokról irt tudósítások s a kiállítással vagy az azzal összefüggő eseményekkel foglalkozó cikkek képezték. Nem csupán a napilapok, de a különböző szaklapok hasábjainak anyagát is tekintélyes részben a millennium és a kiállítás adták meg. Mi sem természetesebb ennél s e körülményt csupán azért említjük fel, hogy megjegyezzük, miszerint a múlt hó lapirodalmának azt a részét szemlénkben, kevés kivétellel, figyelmen kívül kívánjuk hagyni. Nem mintha az ezredik év mozgalmái s kiállításunk meg nem érdemelnék a legnagyobb figyelmet, hanem mert az e tárgyban írott közleményeknek már csak egyszerű regisztrálása is kimerítené az ezen rovatunkra szánt aránylag szűk helyet.

Fel fogjuk tehát sorolni s röviden anyagát adjuk mint eddig ama közleményeknek, melyeket gazdaság politikai vagy általában mezőgazdasági szempontból legjelentősebbeknek tartunk, nem hagyván ki a kiállítási év ama mozzanatáról szólókat sem, melyek ilyen tekintetben kiváló figyelmet érdemelnek.

* * *

A „*Budapesti Hírlap*“ június 13-iki számának közgazdasági rovatában arról ad hírt, hogy a cukorkiviteli praemium felemeléséről szóló törvényjavaslat, melynek hasonmása már régen az osztrák parlament előtt fekszik, a ház asztalára került. Felemlíti, hogy az O. M. G. E., valamint a nyitravármegyei Gazd. Egyesület már hónapok előtt a miniszter elé terjesztették memorandumaikat, melyekben a cukorgyári kartellek közgazdasági veszedelmeire rámutattak s ennek daczára a kormány nemhogy a kartellgyárak túllapásainak megszorítására gondolna, hanem érthetetlen elhamarkodottsággal nekimegy a gazdasági érdekeinkkel homlokegyenest ellenkező Ausztriából átvett javaslat tárgyalásának.

A június 20-iki számában a *Bp. H.* vezércikkben foglalkozik ama tanácskozmánynyal, mely elé a miniszter előleges véleményezés céljából terjesztette kérdőpontjait, melyeket a *tőzsdereform-javaslat* ügyében összehívandó nagy ankét által kíván tárgyaltatni. A vezércikk kiemeli, hogy ma már korántsem elég a kedélyek

megnyugtatóására a börze forgalomközvetítő szerepére hivatkozni s reméli, hogy az anket tagjai a merkantilis érdekek védelmében nem fogják túllépni a kívánatos határokat. Másrészt rosszalja a miniszter félénkségét, ki még előleges véleményét is kikéri épen azon köröknek, melyekben a tőzsde reformálása iránt legkisebb a hajlandóság.

Az értekezlet elé terjesztett kérdőpontokat ugyanezen szám közgazdasági rovatában találjuk részletezve 7 czim alatt.

A június 25-iki számban *Csepreghy* János aláírásával a kőbányai sertéshizláló telep fenntartása mellett kardoskodó cikket olvassunk, mely előszámlálván az okokat, melyek a régi telep megszüntetése és egy új közköltéségen létesítendőnek felállítása mellett felhoztattak, azokat egyenként megdönteni igyekeznek. A legfontosabb érvet, azt ugyanis, hogy a termelő az állami kezelésben álló telepen csak a telep önköltségeit fizeti s a fogyasztókkal közvetlenebb összeköttetésbe juthat, mint a magánvállalkozók telepein, azzal cáfolja, hogy a főváros más ily célú intézményei is, pl. a gabona közraktárak, ma eredeti céljuktól elütőleg épen a kereskedők által vétetnek igénybe. Csakhogy csekély véleményünk szerint, ha egy helyes intézmény bármily hibák folytán hatásában eredeti céljaitól eltér, ez nem róható az intézmény rovására, hanem mindig csak olyan okoknak tudható be, melyeket ellensúlyozni kell s ez esetben lehet is.

A július 2-iki szám közgazdasági rovata »Agrárius« aláírással »*A gazda személyes hitele*« czimű cikket hoz, mely a III. o. gazda kongresszus határozatai nyomán a magyar Agrár- és Járadékbank közbejöttével létesítendő »*Orsz. Mezőgazdasági Hitelegyletről*« s az okokról és viszonyokról, melyek azt fölötté kívánatossá teszik, értekeznek.

* * *

A »*Hazánk*« június 14-iki száma Gróf Károlyi Sándornak a bimetalista bizottságban tartott fontos beszédét közli. Június 17-én vezércikkében »*A sursfangos taktika*« czimen a kiegyezési tárgyalások elhalasztásáról szól. Közgazdasági rovatában Sümeghy Ferencz a kartellmalmokról s visszaéléseikről cikkez. Ezzel szemben a 18-iki számban a kartell-malmok, illetőleg az orsz. malomegyesület nyilatkozatát találjuk, Zückler alelnök aláírásával.

Fellette érdekes cikket olvassunk a »*Hazánk*« jún. 20-iki számában *Rubinek* Gyula tollából. A cikk czime: *Modern rabszolgaság*, tárgyát pedig a cukorpraemiumok felemelése adta. Egy szokásos szövegű répatermelési szabályzatot közöl, mely nem egyéb, mint a cukorgyárak és a termelő között kötött szerződés. Kimutatja ebből, hogy mennyire a gyár kezébe kénytelen magát szol-

gáltatni a répatermelő, míg a gyárnak alig van kötelezettsége, mely alól, a szabályzat szövegére hivatkozva, ki ne vonhatná magát. Ez a szabályzat igen érdekes képe annak, mint zsákmányolják ki a nagyipar egyes ágai gazdáinkat s méltán nevezi azt ciklikiró a modern rabszolgaság kötlevelének.

A jun. 20-iki szám közgazdasági rovatában a bécsi »Phoenix« és amerikai »Equitable« biztosító társaságok megbízhatlanságáról olvasunk, melyekkel szemben, ugymond a »Házánk«, a kormány kötelessége volna a biztosítók érdekeit az eshetőségek ellen megővni.

Jun. 21-én »Gazdák előre« című vezércikkben konstatálja a »Házánk«, hogy immár az agrárszémek Magyarországon gyökeret vertek s abban a küzdelemben, melyet az ellenzék a gazdasági érdekeinkre oly káros a szomszéd ország érdekében felvetett javaslat, a cukorpraemiumok emelése ellenében kifejtett, egy jobb jövő előhírnökét látja. Gazdasági rovatában hosszú jelentést közöl az év terméskilátásairól.

Junius 25-én a vezércikk tárgya a börzereform ügyében összehozott börzetanácskozmány, melyről már a Bp. H. e tárgyú cikkének említésekor megemlékeztünk. Jun. 27-én a Magyar Gazdaszövetség által publikált agrárprogramot adja. Jun. 28-án »Aratás előtt« című vezércikkben mint sajnálatos körülményt emeli ki, hogy évi termésünk a gabona áralakulásaira befolyással nem bír, holott terményeinkkel más országokat hetekkel megelőzünk a piacon.

Július 2-án a közzétett agrárprogram hatását festi a H., míg jul. 3-iki számának közgazdasági rovatában Daróczy Vilmos dohánytermelésünk jövőjéről cikkez; annak biztosítékát a minőség javításában látja.

* * *

A „Köztelek“, a mint az természetes, az egész hó folyamán sokat foglalkozik a cukorpraemiumok telemelésének kérdésével. Így junius 17-én megjelent (49.) számában »A kartell-gazdálkodás« címe alatt ad vezércikket a cukorárak mesterséges emelését és a répa-árak leszorítását célzó kartellek megszüntetése érdekében. »A kormányoknak« — úgymond — »számtalan eszköz áll rendelkezésre, hogy ezen kartellgazdálkodást ellensúlyozhassák. Így pl. a praemiumok és vasuti kedvezmények elvonásával oly pressziót tudhat a gyárakra gyakorolni, a mely a kartell nyílt garázdálkodását ellensúlyozhatja.« A gazdasági ipar rovatában Falka Zsigmondtól találunk »A cikória mint szeszgyári nyersanyag« című cikket.

A jun. 24-iki szám (51.) a börzereformról vezércikke; a már fentemlített előértekezetlet s az ez elé terjesztett kérdőpontokat tárgyalja. Helyesli, hogy a miniszter a szaktanácskozmány elé ter-

jesztendő kérdéseket előkészíttetni óhajtja, de elítélő véleményt mond a felől, hogy az előkészítő bizottságban csupán a keresk. és pénzügyi miniszteriumok közegei, valamint a börze képviselői foglalnak helyet, míg a földművelésügyi miniszterium s a gazdaérdekek képviselői meg nem hivattak. Találunk még e számban hosszú tudósítást a vetések állásáról s *Cserer* Lajos aláírással egy cikket a köményről.

Az 52-ik szám (jun. 27.) vezércikkére az *Orsz. mezőgazdasági hitellegylet* alakulása adott alkalmat. Mindjárt a vezércikk után találjuk a *Hitellegylet* szabályzatát, külön közlemény alakjában.

»*Szerb sertéseink Bpsten*« a címe a július 1-ji vezércikknek. Nagyon méltán kel ki ama visszaélés ellen, mely abban áll, hogy az országból kizárt szerb sertéseket leölt állapotban hozzák be s Kőbányán értékesítik, a fogyasztók egészségének nem kis veszedelmére. A növénytermelés rovatában az ausztráliai sós cserjéről, egy, a szikes talajok kihasználására alkalmasnak talált, nálunk eddig még ismeretlen takarmánynövényről olvasunk. Ez a növény évelő és rendkívül bő hozamu; egészséges takarmányt ad s még kivirágzásos területeken is jó sikerrel termelhető. Cikkiró reményli, hogy általa kiterjedt szikes területeinken hasznot hajtó állattartást üzhetünk, sőt hogy szikes talajainkat ez a rendkívül sok szódát felhasználó növény huzamosabb termelése után meg fogja javítani.

* * *

A „*Magyar Gazdák Lapja*“, ez a nem minden ok nélkül félhivatalosnak tartott organum a cukorpraemiumok felemelésének kérdésében nem vette a lelkére, hogy a kormány javaslatát védje. Junius 27-iki számának »*Állami támogatás*« című vezércikkében készségesen elismeri a helyzet ferdeségét, melyet a gyáriparnak való szertelen kedvezés teremtett s konstatálja, hogy az ily közigazdasági politika a mezőgazdaságnak megöli. Csupán a sorok között olvashatjuk a kormány e kérdésben követett intenczióinak védelmét, amennyiben a baj okát nem a hazai politika helytelenségében keresi, hanem csupán az Európaszerte uralkodó közigazdasági helyzetre tolja, orvoslását nem ama törekvések sikerétől reméli, melyek Magyarországon az agrárérdekek jogosultságának elismerését vannak hivatva kivívni, hanem csak a világpiacon folyó hajszának általános lecsillapodásától várja.

* * *

A „*Mezőgazdasági Szemle*“ júliusi füzetében *Leopold Gusztáv* »*Új gazdaság-politikai eszmék*« cím alatt két ujabban megjelent munkát méltat. Az egyik *Beksiés* Gusztáv műve. A magyar faj terjeszkedése, különösen tekintettel a mezőgazdaságra, népesedésre

és birtokviszonyokra, a másik dr. Gaál Jenő könyve, czime: Tár-
sadmalmi béke a közgazdasági patriarchalismus alapján.»

Ifj. *Sporzon* Pál a hydraulikus kost ismerteti.

Cserháty Sándor a mezőgazdasági kísérleti állomásokról cik-
kezt, illetőleg folytatja az e tárgyban már megkezdett sorozatot.
A juliusi füzetben a szőlőszeti és borászati kísérleti állomást, a ta-
karmányozási és tejgazdasági, végül a rovarani állomás képezik
közleményének tárgyát.

* * *

A „*Borászati Lapok*“ már a tavasz óta nagy buzgalommal ir-
egy új szőlőoltási eljárás mellett. Ez eljárás megteremtője
dr. *Kröczer* László, kinek tavaly kísérletképen csakugyan sikerült
oly ojtványokat előállítani, melyek tökéletes forradás tekintetében
felülmúlnak minden eddig nálunk előállított ojtványt. Remélhető,
hogy ezt a szép sikert további kiterjedtben s nagyobb mérték-
ben üzött kísérletek csak igazolni fogják s teljes mértékben helye-
selhető, hogy az ország legrégebb és legelterjedtebb szőlőművelési
közönsége ily sokat ígérő ojtásmód iránt teljes mértékben igyekszik
felkelteni az érdekelt közönség figyelmét s azt kísérlettelre buz-
ditja. Dr. *Kröczer* eljárása, mielőtt annak értéke vagy értéktelen-
sége a kísérletek által bebizonyosodhatott volna, különböző oldalról
élesen lőn megtámadva, dr. *Kröczer* módszerét egy egész sor ki-
sebb-nagyobb közleményben védte.

A »*Szőlő- és Borgazdasági Lapok*«, mely hasábjain feltűnően so-
káiig került az ezen nagyon is figyelemre méltó dologban a véle-
ménynyilvánítást, végre *Vargha* Imre paulis-baraczkai orsz. ojt-
ványtelep igazgatójának tollából közölt egy hosszabb cikkbe ön-
tött véleményyt dr. *Kröczer* theoriái és ojtásmódja ellen, jul. 28-iki
számában pedig *Richter* Ferencz francia ojtványtermelőnek, kit
hazánk szőlőművelő közönsége is ismer, hozta egy hosszú közlemé-
nyét, melynek során több francia szaktekintély nyilatkozatát, még
pedig a *Kröczer*-féle eljárást elítélő nyilatkozatát közli. A »*Ború-
szati Lapok*« és a »*Szőlő és Borgazdasági Lapok*« julius 5-iki szá-
maiban már dr. *Kröczer*nek e cikkekre adott válaszát olvassuk, mely-
ben a francia szaktekintélyeknek több pontból kimutathatólag a
tárgy alapos ismerete nélkül nyilvánított kritikáját meglehetősen
meggyöngíti.

Hosszasabban foglalkoztunk e polemiával, melyet dr. *Kröczer*
új ojtási theoriái s eljárása támasztottak, mert a szőlőszeti szak-
irodalomnak az elmúlt időszakokban kétségtelenül ez volt figyelemre
legméltóbb része.

Még egyet meg kell említenünk. A „*Pesti Hírlap*“ mult ha-
vi száma a vezércikk helyén »*Vészkiáltás*« czimén egy cikkkecs-

két hozott, mely nem mást tartalmazott, mint koszorus költőnk: *Jókai* Mórnak egy a szőlősgazdákhoz intézett kiáltványát. A cikkekészkében körülbelül annyi volt elmondva, hogy itt van a szőlőfűrtmoly képében a szőlőnek a filloxeránál s minden eddiginél nagyobb ellensége, mely már Halason és Kecskeméten tönkre tette a szőlőtermés felét; siessünk a védekezéssel stb. stb.

Kisült, hogy ez a félelmes rovar a *Cochilis ambiguella*, melyet a szakemberek már nálunk is régen ismernek, de soha számbavehető, érzékeny kárt az országban nem tett, az idén sem tesz. A halasi és kecskeméti szőlők pompásan állanak és az oda kiküldött Jablonowszky József, a rovarvadász állomás főnöke, keresve is alig talált néhány példányt a hernyóból.

A »Borászati Lapok jul. 5-iki számában ez irányban teljesen meg is nyugtatta olvasó közönségét, amennyiben számos halasi és kecskeméti szőlőtermelő teljesen megnyugtató nyilatkozatát közölte.

V.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Darányi Ignác** fölmvelési miniszter 3 napot időzött Fogarason, hogy az elődje által fölosztatni tervezett ménes sorsáról közvetlen tapasztalás alapján határozhasson. Kiséretében voltak Bánffy György gróf és Wesselényi Béla báró főrendiházi tagok, Mikszáth Kálmán és Serbán Miklós a vármegye két képviselője, Losonczy Mihály kereskedelmi tanácsos és Durmann Antal tábornok. A megejtett tanácskozások folytán megállapították, hogy a jelenlegi lipizzai fajta ménes, mely újabban kedvezőbb fejlődést is mutat, Fogarason fenntartható.

— **Az agrár program.** A Magyar Gazdaszövetség ismert folyóirata, a Magyar Gazdák Szemléje legutóbbi (juniusi) számában közli az agráriusok választási programját. Megtudjuk ebből, hogy az agráriusok nem szándékoznak mint külön politikai párt föllépni, meggyőződésük lévén, hogy törekvéseiket támogatni fogják mindazok, a kiknek a magyar gazdaosztály s a fogyasztók milliós érdekai szívében fekszenek. A program maga az 1895. évi gazdaszövetség határozatainak alapszik s a pártpolitikai kérdéseket nem érintve, egyrészt gondoskodik arról, hogy gazdaosztályunk bajai orvosoltassanak, másrészt igyekszik az iparnak, különösen a mezőgazdasággal kapcsolatos és a kisiparnak, valamint a reális kereskedelemnek érdekeit is kielégíteni. A program főpontjai: 1. A

közteherviselés igazságos, a termelési és kereseti ágakat arányosan terhelő alkalmazása, a földadó leszállítása. 2. A mezőgazdasági hitelügy szervezése. 3. A mezőgazdasági jövedelem és jövedelmi források fejlesztése és biztosítása. 4. A mezőgazdasági keresetforrások fejlesztése és újak létesítése. 5. A mezőgazdasági munkások, cselédek és alkalmazottak jogviszonyainak törvényes szabályozása. 6. A magyar mezőgazdaság érdekeinek megfelelő vámpolitika. 7. A mezőgazdaságot károsító visszaélések meggátlása, a kartellek és a határidőüzlet eltiltása. 8. A mezőgazdasági ismeretek terjesztése s a mezőgazdasági érdekképviselet szervezése. A folyóirat második cikkében egy tekintélyes magyar államferfi a bimetallizmust méltányolja politikai szempontból, rámutatva a bajokra, melyeket az arany, mint egyedüli értékmérő, Európának okoz. Majd Löcherer Andor folytatja tanulmányát a gazdasági válságról és a buza ár-hanyatlásairól, annak okairól, eredményeiről és orvosszereiről. Ismertető cikkeket találunk még a füzetben a szövetkezeti gabonarakktárakról s azok előnyeiről, Gaál Jenő miniszteri tanácsos Társadalmi béke című szociálpolitikai tanulmányáról s egy angol agrárregényről. Végül Rubinek Gyula, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület ügyvezető-titkárja a cukorpraemiumok emelésének kérdését tárgyalja. A folyóiratot a Magyar Gazdaszövetség tagjai, a kik évi 6 forint tagsági díjt fizetnek, ingyen kapják.

— **Ingyen könyvek.** Múlt számunkban (I, 364. lap) hirdetett ingyen könyveink száma újra négy érdekes művel szaporodott, ezek:

31. Lombard Street, az angol pénzpiac leírása. *Bagshot Wal-tertől.* Fordította: *Bernát István.*

32. A szövetkezés jövőjéről; irta: *Bernát I.*

33. Változások küszöbén, sociálpolitikai tanulmányok; irta: *Bernát I.*

34. »Szövetkezés« havi folyóirat mutatványszámai. Szerkeszti: *Bernát I.* A 7 és 8 szám alattiakból, melyek időközben elfogytak, szintén új példányokat kaptunk. Megkeresésnél elég csupán a sorszámra hivatkozni.

— **A Hungária műtrágya-, kénsav- és vegyipar részvénytársaság** jun. 30-án tartotta közgyűlését Kohner Ágoston elnöklete mellett. Az igazgatóság jelentése szerint a tiszta nyereség 100,052 ft. A közgyűlés elhatározta, hogy az idén osztalékot nem fizet, hanem 60,000 forintot az értékesülékenési alapra 10,000 frtot a tartalékalapra fordít és a fennmaradó 30,052 frtot új számlára viszi át. Az igazgatóságba megválasztottak: Kohner Ágoston (elnök), Matuska Péter (alelnök), Lánczy Lóó, Lukács József, Weisz Fülöp, dr. Kohner Adolf, Schossberger Nándor báró és Benes József. A felügyelő bizottság tagjai lettek: dr. Dalnoky Béla, Vogel S. és Schwartz Imre.

— **Olesó hitel gazdaközönségünknek.** A magyar leszámítoló és pénzváltó bank áruosztályának lapunkban megjelent hirdetésére hívjuk fel különösen a birtokos urak figyelmét E tekintélyes és minden tekintetben a közönség érdekét szolgáló intézet a termelő közönség jelenlegi súlyos helyzetén akar segíteni, midőn kolozsvári fiókosztálya útján ez általa bizományilag eladandó reménybeni termésre kötlevel alapján $5\frac{1}{2}\%$ kamatláb mellett ad előleget és azt a legcoulansabbban lebonyolítja. Feltétlen előnyét e hitelynyújtásnak az olesó kamatlábon kívül még abban látjuk, hogy a birtokos kizárólag személyi hitelére kapja a kölcsönt, nem kell váltójára más egyéneket is kötelezettségbe vonjon. Átlag véve 300—400 frt előleget folyósít a bank egy kocsii szemes terményre.

1896. június havi állat és állati nyerstermény-forgalmunk Romániával, Szerbiával, Bulgáriával és Oroszországgal.

Behozatalunk Romániából a határszéli belépő állomásokon:

1968	drb	ökör.
2	»	bika.
103	»	tehén.
1	»	borjú.
19888	»	juh, kecske.
4462	»	bárány és gödölye.
9	»	ló.
12	»	öszvér és szamar.
200	kg.	marhabőr.
104695	»	juh-, kecskebőr.
415289	»	bárány- és gödölyebőr
6	»	lóbőr.
841905	»	nyershús.
3457	»	szalonna.
60000	»	zsír.
349	»	tej.
3954	»	túró.
655	»	vaj.
212	»	disznósörte.
12017	»	belek és hólyagok.
16320	»	szarv, pata, köröm.
368084	»	gyapju.
22178	»	bőrhulladék.
5129	»	rongy.

Kivitelünk Romániába:

1400	drb.	ökör.
32	»	bika.

1985	drb	tehén.
291	»	fiatalmarha.
1424	»	borjú.
6910	»	juh és kecske.
1519	»	bárány és gödölye.
11	»	sertés.
955	»	ló.
48	»	csikó.
110161	»	marhabőr.
108	»	lőszőr.
505	»	tehén-, nyul- és kecskeszőr.

Behozatalunk Szerbiából:

95	drb	ökör.
8	»	tehén.
144	»	juh és kecske.
2447	»	bárány és gödölye.
10463	kgr.	nyershús.
98	»	belek, hólyagok.

Kivitelünk Szerbiába:

4	drb	ló.
18	kgr.	tej.

Behozatalunk Bulgáriából:

16694	kg.	bárány- s gödölyebőr
877	»	tehén-, nyul-, kecskeszőr.

330 kg. szarv, pata, köröm.
10168 » gyapju.
522 » bőrhulladék.
1248 » rongy.

Kivittlünk Bulgáriába:
8 drb ló.

Behozatalunk Oroszországból:
4176 kg. gyapju.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

— y. L. — Csak jövőre hozhatjuk, mert esetleg a rajzokról elchéket kell készíttetnünk. — —d. Jövőre jön a másik is, most nem volt helyünk. — Sz. J. Ki van szedve. — —r. s. Következő számban hozzuk Szébb írást könnyebb szedni, de ez azért nem akadály. — G. G. A 8. számra kellett hagyjuk. — Több kéziratról jövőre. —

Erdélyrészi vásárok jegyzéke 1896. augusztus 1—31-ig.

(NB. Ha valamely vásár ünnep- vagy vasárnapra esik, akkor a rákövetkező hétköznapon lesz megtartva. A napok a kirakó vásárok napját mutatják, a mely nap előtti 2-3 hétköznapon vannak a marhavásárok.)

1. Alparét, Egerhát, Felső-Bajom, Miklósvár, Ny.-Szecreda, Oláh-Láposbánya, Oláh-Szt-György. 3. Déva, M. Méhes, Vajda-Récse. 5. Magyaros. 6. Prázsmár, Vizakna. 7. Bereczk. 8. Törösvár. 10. Ó-Radna, Szász-Régen. 11. Eczel, Kis-Apold. 12. Papolcz. 13. Deés, Felek (Szeben m.) 16. Gernyeszeg, Harasztkerék, Kendi-Lóna. 17. Előpatak, Szamos-N.-Goroszló. 18. Drág, Vojla. 19. Farkaslaka, Nagy-Ényed.	20. Magyar-Győr-Monostor, Mócs 21. Barót, Csik-Kozmás, Köszvényes, Küküllővár, Maros-Ujvár. 23. Felvincz, Kis-Kapus, Sárkány. 24. Hátszeg, Nagy-Kapus, Paszmos, Sz.-Sebes, Tövis. 25. Korond, Morgonda, Nagy-Borosnyó. 26. Besztercze. 27. Alsó-Vist, Kerclő-Szt-Pál, Magyar-Fráta, M.-N.-Sombor, Maros-Illyc. 28. Alsó-Venicze, Sülelmed, Topánfalva. 29. Nagy-Disznód. 31. Alczina.

Kiadó-tulajdonos:

Az „Erdélyi Gazdasági Egylet.”

Nyomatott Gámnán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.